

**НАЦІОНАЛЬНИЙ УНІВЕРСИТЕТ БІОРЕСУРСІВ І
ПРИРОДОКОРИСТУВАННЯ УКРАЇНИ
ІНСТИТУТ ЛІСОВОГО І САДОВО-ПАРКОВОГО ГОСПОДАРСТВА**

ДОПУСКАЄТЬСЯ ДО ЗАХИСТУ

Завідувач кафедри

ботаніки, дендрології та лісової селекції

_____ **Юрій МАРЧУК**

«   »   2025 р.

БАКАЛАВРСЬКА КВАЛІФІКАЦІЙНА РОБОТА

на тему: Аналіз видового складу насаджень

**Золотинського лісництва Висоцького надлісництва філії «Поліський
лісовий офіс» ДП «Ліси України»**

Спеціальність 205 – Лісове господарство

Гарант освітньої програми

к. с.-г. н., доц.

_____ **Наталія ПУЗРІНА**

Керівник бакалаврської кваліфікаційної роботи

к. с.-г. н., доц.

_____ **Костянтин МАЄВСЬКИЙ**

Виконав

_____ **Іван ЄВХИМЕЦЬ**

КИЇВ – 2025

**НАЦІОНАЛЬНИЙ УНІВЕРСИТЕТ БІОРЕСУРСІВ І
ПРИРОДОКОРИСТУВАННЯ УКРАЇНИ
ННІ лісового і садово-паркового господарства**

ЗАТВЕРДЖУЮ

Завідувач кафедри

ботаніки, дендрології та лісової селекції

доц., к. с.-г. н. _____ Юрій МАРЧУК

« » 2024 р.

З А В Д А Н Н Я

на виконання бакалаврської кваліфікаційної роботи студенту

ЄВХИМЦЮ ІВАНУ ПЕТРОВИЧУ

Спеціальність 205 – Лісове господарство

Тема бакалаврської кваліфікаційної роботи «Аналіз видового складу насаджень Золотинського лісництва Висоцького надлісництва філії «Поліський лісовий офіс» ДП «Ліси України».

Затверджена наказом ректора НУБіП України від «17» 03 2025 р. № 382 'С'.
Термін подання завершеної роботи на кафедру: 02.06.2025 року.

Вихідні дані до бакалаврської кваліфікаційної роботи: літературні джерела, інтернет-ресурси, матеріали лісовпорядкування підприємства, матеріали фотообстеження.

Перелік питань, що підлягають дослідженню:

- аналіз літературних джерел та існуючих досліджень щодо стану соснових насаджень у північному поліссі;
- аналіз лісового фонду Золотинського лісництва Висоцького надлісництва філії «Поліський лісовий офіс» ДП «Ліси України»
- оцінка складу, структури та стану соснових насаджень на території лісового фонду Золотинського лісництва Висоцького надлісництва філії «Поліський лісовий офіс» ДП «Ліси України»

Дата видачі завдання « » 202_ р.

Керівник бакалаврської кваліфікаційної роботи _____ Костянтин МАЄВСЬКИЙ

Завдання прийняв до виконання _____ Іван ЄВХИМЕЦЬ

РЕФЕРАТ

У вступній частині бакалаврської роботи визначена роль лісового господарства як однієї з фундаментальних галузей національної економіки, що забезпечує не лише сировинну базу, а й виконує життєво важливі екологічні та соціальні функції. Розкрито поняття та основні принципи роботи сучасного лісового господарства, що базуються на засадах сталого розвитку та невиснажливого лісокористування. Визначено також ключові проблеми, які значною мірою впливають на розвиток лісів України в цілому.

В другому розділі наведено характеристику філії «Висоцьке лісове господарство», а саме: місце розташування, природно- кліматичні умови району, характеристика лісорослинних умов, сертифікація лісів, поділ лісів на категорії.

В третьому розділі наведено підходи до ведення лісового господарства у соснових насадженнях.

У четвертому розділі були безпосередньо закладені пробні площі у 30, 50, 70-річних насадженнях сосни звичайної на прикладі Золотинського лісництва Висоцького надлісництва філії «Поліський лісовий офіс» ДП «Ліси України». Вибір саме цих вікових груп дозволив всебічно оцінити динаміку росту та розвитку соснових деревостанів на різних стадіях їхнього життєвого циклу. На цих пробних площах було проведено детальний збір даних для аналізу підросту, що є критично важливим для оцінки потенціалу природного поновлення та майбутнього складу лісу. Крім того, особливу увагу було приділено дослідженню живого надґрунтового покриву, оскільки він є важливим індикатором екологічного стану насаджень, їхнього біорізноманіття та взаємодії з ґрунтом, а також може свідчити про вплив антропогенних факторів та радіаційного забруднення на лісову екосистему. Результати цих досліджень дозволять сформулювати практичні рекомендації для підвищення стійкості та продуктивності соснових насаджень в умовах Полісся.

ЗМІСТ

ВСТУП.....	6
РОЗДІЛ 1. ОСОБЛИВОСТІ ОРГАНІЗАЦІЇ ЛІСОВОГО ГОСПОДАРСТВА В УМОВАХ ПОЛІССЯ (ОГЛЯД ЛІТЕРАТУРИ).....	8
1.1. Загальні екологічні умови Полісся та їхній вплив на лісове господарство	8
1.2. Таксономічний склад і роль основних видів.....	10
1.3. Протидія шкідникам і хворобам, санітарні рубки та моніторинг стану лісів	14
1.4. Дослідження проблеми лісових пожеж	16
1.5. Вплив незаконного видобутку бурштину на лісове господарство та лісові екосистеми Полісся	17
РОЗДІЛ 2. КОРОТКА ХАРАКТЕРИСТИКА ПРИРОДНИХ УМОВ РАЙОНУ ДІЯЛЬНОСТІ ЗОЛОТИНСЬКОГО ЛІСНИЦТВА ВИСОЦЬКОГО НАДЛІСНИЦТВА ФІЛІЇ «ПОЛІСЬКИЙ ЛІСОВИЙ ОФІС» ДП «ЛІСИ УКРАЇНИ».....	23
2.1. Місцерозташування та загальна характеристика філії.....	23
2.2. Природно-кліматичні умови району діяльності підприємства.....	27
2.3. Характеристика лісового фонду.....	30
2.4. Стан та динаміка земель лісогосподарського призначення	35
РОЗДІЛ 3. ЗАГАЛЬНІ ПІДХОДИ ДО ВЕДЕННЯ ЛІСОВОГО ГОСПОДАРСТВА У СОСНОВИХ НАСАДЖЕННЯХ УКРАЇНИ	46
3.1. Природно-кліматичні умови зростання та таксаційна характеристика соснових насаджень.....	46
3.2. Аналіз діючих лісогосподарських заходів та їх вплив на продуктивність і стійкість соснових насаджень.....	54
РОЗДІЛ 4. ХАРАКТЕРИСТИКА ПРОБНИХ ПЛОЩ В ОСНОВНИХ ВІКОВИХ ГРУПАХ НАСАДЖЕНЬ 30, 50, 70-РІЧНИХ НАСАДЖЕННЯХ СОСНИ ЗВИЧАЙНОЇ НА ПРИКЛАДІ ЗОЛОТИНСЬКОГО ЛІСНИЦТВА ВИСОЦЬКОГО НАДЛІСНИЦТВА ФІЛІЇ «ПОЛІСЬКИЙ ЛІСОВИЙ ОФІС» ДП «ЛІСИ УКРАЇНИ».....	59

	5
4.1.Методика створення пробних площ та збору даних.	59
4.2.Характеристика пробних площ та оцінка продуктивності соснових насаджень.	64
ВИСНОВКИ.....	74
СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ	76
ДОДАТКИ.....	80

ВСТУП

У сучасному світі, де питання сталого розвитку та збереження природних ресурсів набувають особливої актуальності, лісові екосистеми відіграють ключову роль. Соснові насадження, зокрема, є однією з найважливіших складових лісів України, що виконують численні екологічні, економічні та соціальні функції. Вони не лише сприяють збереженню біорізноманіття та підтримують екологічну рівновагу, але й забезпечують цінною деревиною, є основою для багатьох галузей промисловості та мають важливе рекреаційне значення.

У регіоні Полісся України, до якого належить Золотинське лісництво Висоцького надлісництва філії «Поліський лісовий офіс» ДП «Ліси України», соснові ліси мають особливе значення. Цей регіон відрізняється специфічними природно-кліматичними умовами, що характеризуються високим рівнем зволоження, переважанням піщаних ґрунтів та певними ризиками, пов'язаними з лісовими пожежами та впливом шкідників і хвороб. Додатковим, і надзвичайно важливим фактором, що істотно впливає на лісогосподарську діяльність у цьому регіоні, є радіаційне забруднення, яке накладає значні обмеження на використання лісових ресурсів. Ці умови впливають на зростання та розвиток соснових насаджень, визначаючи їхню біопродуктивність та стійкість до стресових факторів. Крім того, антропогенний вплив, включаючи інтенсивне лісокористування та зміну клімату, створює додаткові виклики для ефективного управління та збереження соснових лісів у регіоні.

Актуальність дослідження сучасного стану соснових насаджень Золотинського лісництва обумовлена необхідністю розробки та впровадження ефективних заходів з їхньої охорони, раціонального використання та відновлення в умовах, що склалися. Вивчення динаміки змін у складі, структурі, продуктивності та здоров'ї соснових насаджень, зокрема шляхом аналізу даних з пробних площ у різних вікових групах (30, 50, 70 років), дозволить виявити основні проблеми та фактори, що впливають на їхній стан, а також розробити

обґрунтовані рекомендації щодо покращення лісогосподарської діяльності, адаптовані до специфіки Полісся та викликів, пов'язаних з радіаційним забрудненням.

Об'єкт досліджень – насадження лісового фонду Золотинського лісництва Висоцького надлісництва філії «Поліський лісовий офіс» ДП «Ліси України».

Предмет досліджень – сучасний стан соснових насаджень в Золотинського лісництва Висоцького надлісництва філії «Поліський лісовий офіс» ДП «Ліси України».

Мета досліджень – аналіз сучасного стану соснових насаджень у зоні північного полісся, виявлення основних тенденцій та проблем на прикладі філії «Висоцьке лісове господарство».

Завдання:

- аналіз літературних джерел та існуючих досліджень щодо стану соснових насаджень у північному поліссі;
- аналіз лісового фонду Золотинського лісництва Висоцького надлісництва філії «Поліський лісовий офіс» ДП «Ліси України».
- оцінка складу, структури та стану соснових насаджень на території лісового фонду Золотинського лісництва Висоцького надлісництва філії «Поліський лісовий офіс» ДП «Ліси України».

Методи досліджень – аналітичні, візуальні, морфологічні та статистичні.

Ключові слова: лісове господарство, лісовий фонд, філія, лісові насадження, клімат, склад, вік, бонітет, площа, порода.

РОЗДІЛ 1. ОСОБЛИВОСТІ ОРГАНІЗАЦІЇ ЛІСОВОГО ГОСПОДАРСТВА В УМОВАХ ПОЛІССЯ (ОГЛЯД ЛІТЕРАТУРИ)

1.1. Загальні екологічні умови Полісся та їхній вплив на лісове господарство

Проаналізувавши наукову тезу «Фітосанітарний стан соснових молодняків Житомирщини», значна увага приділяється комплексному аналізу фітосанітарного стану соснових молодняків на території Українського Полісся. У цьому збірнику ґрунтовних досліджень М.В. Швеця, В.В. Сороки та В.В. Мартиніва. Ця робота має виняткове значення для всебічного розуміння того, як саме інтегровані екологічні умови Полісся – включаючи його специфічний континентальний клімат з характерними коливаннями температур та режиму опадів, переважання піщаних та супіщаних ґрунтів, а також наявність боліт та високий рівень ґрунтових вод – формують життєздатність, стійкість та продуктивність молодих соснових лісів.

Дослідження фітосанітарного стану є ключовим індикатором загального благополуччя лісових екосистем. Воно дозволяє не тільки виявити прояви проблем, таких як спалахи чисельності шкідників (наприклад, соснового підкоровика, верхівкового короїда) або поширення патогенних грибів, але й встановити причинно-наслідкові зв'язки цих явищ з несприятливими екологічними факторами. Зокрема, зміни клімату, які проявляються в Поліссі через частіші посухи або, навпаки, періоди надмірного зволоження, а також зростання середньорічних температур, можуть значно послаблювати соснові деревостани, роблячи їх більш вразливими до біотичних пошкоджень.

У контексті всебічного розуміння впливу загальних екологічних умов Полісся на лісогосподарство, особливо щодо формування стійких і продуктивних соснових насаджень, особливого значення набувають нові наукові ініціативи [23].

Значна увага приділяється фундаментальним дослідженням у галузі

лісової селекції, спрямованим на вивчення спадкових властивостей, закономірностей росту та розвитку різних географічних кліматипів сосни звичайної (*Pinus sylvestris* L.). Ці важливі наукові роботи були започатковані у 2025 році Боярською лісодослідною станцією у тісній співпраці з висококваліфікованими фахівцями Українського лісового селекційного центру. Метою цих досліджень є не лише поглиблення теоретичних знань про генетичний потенціал основної лісоутворюючої породи Полісся, а й розробка практичних рекомендацій для лісового господарства.

Для створення експериментальних культур, які стануть основою для довгострокового моніторингу та оцінки, використовується насіння, зібране з цінних джерел, зокрема з Немовицького лісництва (філія Сарненське лісове господарство ДП "Ліси України", що знаходиться на території Рівненської області). Вибір цього регіону є невипадковим, оскільки він відображає типові природно-кліматичні та ґрунтові умови Українського Полісся. Дослідження різних кліматипів сосни звичайної дозволить виявити найбільш адаптовані та продуктивні екотипи, що демонструють оптимальний ріст та стійкість до стресових факторів, характерних для Полісся, таких як коливання водного режиму, специфічні ґрунти та потенційні загрози від шкідників та хвороб.

Результати цих досліджень матимуть вирішальне значення для уточнення лісонасінневого районування сосни звичайної. Це дасть змогу сформулювати чіткі науково обґрунтовані рекомендації щодо використання насінневого матеріалу певного географічного походження для створення майбутніх лісових насаджень у конкретних екологічних умовах Полісся. Такий підхід не тільки сприятиме значному підвищенню генетичного потенціалу майбутніх соснових лісів, забезпечуючи їхню кращу пристосованість та продуктивність, але й стане ключовим елементом стратегії сталого лісокористування в регіоні, адаптуючи його до сучасних викликів, включаючи зміни клімату, та підвищуючи загальну стійкість лісових екосистем Полісся [5].

Такий підхід є абсолютно фундаментальним для ефективної лісогосподарської практики в Поліссі. Оцінка стійкості соснових насаджень до

різноманітних несприятливих факторів, характерних для Поліського регіону, дозволяє лісівникам не просто реагувати на вже існуючі проблеми, а й здійснювати превентивні заходи. Отримані з подібних досліджень дані формують основу для розробки та впровадження науково обґрунтованих стратегій лісового господарства. Це включає своєчасне виявлення та ефективну локалізацію осередків шкідників і хвороб, вибір та вирощування генетично стійких форм сосни для лісовідновлення та лісорозведення, оптимізацію методів догляду за лісовими культурами, адаптацію рубок до мінливих екологічних умов, а також впровадження інноваційних технологій для підвищення резистентності лісів. Таким чином, дослідження фітосанітарного стану соснових молодняків у Поліссі безпосередньо сприяє забезпеченню екологічної стабільності та економічної ефективності лісового господарства, підвищенню продуктивності соснових лісів та їхньої здатності витримувати сучасні екологічні виклики.

1.2. Таксономічний склад і роль основних видів

Сучасні дослідження соснових лісів та насаджень Рівненського Полісся охоплюють широкий спектр проблем. Аналіз доступних наукових джерел дозволяє виокремити декілька ключових напрямків досліджень, що безпосередньо стосуються теми дипломної роботи.

Значна увага приділяється питанням природного поновлення сосни звичайної (*Pinus sylvestris* L.) в умовах Полісся, що є ключовим аспектом сталого лісового господарства та підтримки біорізноманіття. Так, Вишневський А. В. у своїх наукових роботах системно досліджував закономірності попереднього природного поновлення соснових деревостанів, що зростають у типових борах Рівненського Полісся. Борові умови, характеризуючись переважно піщаними ґрунтами та відповідним гідрологічним режимом, є типовими для природного поширення сосни.

Його праці демонструють чіткий взаємозв'язок динаміки природного

поновлення сосни з віком та повнотою материнського деревостану. Зокрема, аналізуються вплив інтенсивності освітлення під наметом, наявності мінералізованого ґрунту, конкуренції з іншими видами рослинності, а також обсягу насінневого матеріалу, що продукується зрілими деревами. Ці фактори мають безпосередній вплив на процеси проростання насіння та виживання молодого підросту. Дослідження також розглядають можливості переходу до створення нового покоління соснових насаджень, базуючись на здатності цієї породи до самовідновлення, особливо в умовах свіжого бору, що може оптимізувати лісгосподарські заходи та знизити витрати на штучне лісовідновлення.

Окрім цього, Вишневський А. В. акцентує увагу на аналізі просторової структури підросту під наметом стиглих соснових деревостанів. Вивчення розподілу молодих рослин у просторі дозволяє краще зрозуміти процеси конкуренції, виживання та подальшого розвитку майбутнього покоління лісу. Це є важливим аспектом для розуміння механізмів саморегуляції лісових екосистем, їхньої здатності до внутрішньої організації та адаптації до змін навколишнього середовища, що має значні практичні наслідки для планування рубок та заходів з лісовідновлення [6].

Рис. 1.1. Фізико-географічні області Полісся

Українські вчені звертають увагу на те, що природні ліси Полісся сформовані переважно сосною звичайною (*Pinus sylvestris*), дубом звичайним

(*Quercus robur*), березою повислою (*Betula pendula*), вільхою чорною (*Alnus glutinosa*) та осикою (*Populus tremula*).

За результатами досліджень Вишневецького А.В., рекомендовано:

- вводити дуб у соснові культури для формування мішаних, більш стійких деревостанів;
- залишати березу як тимчасову породу в молодняках, що пришвидшує змикання крон;
- використовувати порідно-композиційні схеми культур, адаптовані до типів умов місцезростання.

Особливе місце в наукових працях, присвячених лісовому господарству Полісся, посідає вивчення таксаційних показників та продуктивності соснових лісів, що є фундаментальним для їх ефективного управління.

Значна увага приділяється глибокому аналізу таксаційних характеристик та оцінці продуктивності соснових лісів. Зокрема, Мельнійчук М. М. та Чабанчук В. Ю. (2016 р.) здійснили комплексне дослідження соснових насаджень Рівненської області, яка є типовим представником Українського Полісся. Їхня робота базувалася на ретельному аналізі статистичних матеріалів, отриманих від Рівненського обласного управління лісового та мисливського господарства, що дозволило отримати об'єктивну картину стану лісових ресурсів регіону.

У ході дослідження було підтверджено домінантне становище сосни звичайної (*Pinus sylvestris* L.) як основної лісоутворюючої породи в лісах Полісся, що зумовлено її високою екологічною пластичністю та адаптованістю до місцевих ґрунтово-кліматичних умов. Автори здійснили детальний розподіл соснових насаджень за ключовими лісівничо-екологічними критеріями:

- **Типами лісорослинних умов (ТЛУ):** ця класифікація інтегрує комплекс факторів середовища, що визначають потенційну продуктивність і видовий склад лісу.
- **Трофотопами:** характеризують забезпеченість ґрунтів елементами живлення, що безпосередньо впливає на ріст та розвиток деревостанів.
- **Гігротопами:** відображають умови зволоження ґрунту, що є критично

важливим для сосни, особливо в умовах коливань рівня ґрунтових вод Полісся.

- **Віковими групами:** дозволяють оцінити вікову структуру лісового фонду, динаміку його розвитку та планувати лісогосподарські заходи відповідно до стадій росту насаджень.

- **Повнотами:** показник щільності деревостану, що впливає на його продуктивність, стійкість та якість деревини.

- **Класами бонітету:** індикатор продуктивності лісорослинних умов для даної породи, що відображає потенційний приріст деревини.

Такий багатомірний розподіл є фундаментальним для розуміння поточного стану соснових лісів, їхньої екологічної стійкості, а також для точного визначення їхнього продуктивного потенціалу. Отримані дані слугують базою для розробки стратегій раціонального лісокористування, планування рубок головного користування та рубок догляду, а також для обґрунтованих рішень щодо лісовідновлення та підвищення стійкості соснових насаджень до антропогенних та природних викликів в умовах Українського Полісся [21].

Значна увага приділяється глибокому розумінню таксономічної та виняткової лісоутворюючої ролі сосни звичайної (*Pinus sylvestris* L.) у формуванні стійких і продуктивних лісових насаджень Українського Полісся. Зокрема, у збірнику «Наукові читання 2023» висвітлюється надзвичайно актуальна теза «Фітосанітарний стан соснових молодняків Житомирщини». Сама назва цієї ґрунтової роботи, а також її центральне місце у збірнику, що присвячений багатогранним екологічним проблемам та передовим аспектам лісівництва Полісся, переконливо демонструє, що сосна звичайна є не лише широко розповсюдженим видом, а й беззаперечно визнаною основною лісоутворюючою породою в цьому природному регіоні.

Її домінантне становище визначає фундаментальну структуру та екосистемні процеси значної частини лісових масивів Полісся, формуючи характерні для нього біогеоценози. Саме завдяки здатності сосни адаптуватися до специфічних ґрунтово-кліматичних умов Полісся, таких як переважно піщані ґрунти, своєрідний гідрологічний режим та значні коливання температур, вона

відіграє вирішальну роль у підтриманні екологічної рівноваги. Дослідження її фітосанітарного стану, зокрема стану молодих насаджень, є прямим свідченням її ключової ролі у сталому лісогосподарстві. Здоров'я, загальна стійкість до стресових факторів та біологічна продуктивність соснових деревостанів є абсолютно вирішальними для забезпечення екологічного балансу всього регіону, надійного постачання цінних сировинних ресурсів для промисловості, а також для безперебійного виконання сосновими лісами життєво важливих водоохоронних, ґрунтозахисних, кліматорегулюючих та рекреаційних функцій. Таким чином, сосна звичайна виступає не просто як один з таксономічних елементів, а як визначальний біологічний компонент, що відіграє першорядну, фундаментальну та багатофункціональну роль у лісовому фонді Полісся, впливаючи на його екологічне благополуччя та економічний розвиток [22].

1.3. Протидія шкідникам і хворобам, санітарні рубки та моніторинг стану лісів

У навчальному посібнику «Моніторинг шкідливих організмів лісових екосистем» значна увага приділяється розробці та послідовному впровадженню системного моніторингу шкідливих організмів у лісових екосистемах. Цей моніторинг становить фундаментальну основу для формування ефективної стратегії лісозахисту, спрямованої на протидію поширенню шкідників і хвороб, а також для науково обґрунтованого планування та реалізації санітарних рубок. У посібнику, авторами якого є фахівці Пузріна Н. В., Мешкова В. Л., Миронюк В. В., Бондар А. О., Токарева О. В. та Бойко Г. О., детально розглядаються методологічні підходи до організації нагляду за фітосанітарним станом лісів та уніфіковані форми обліку. Ці форми призначені для фіксації пошкоджень лісових масивів, спричинених широким спектром шкідливих організмів, включаючи інвазивні види, листогризухих та стовбурових шкідників, а також різноманітні збудники хвороб, такі як грибкові інфекції, бактеріальні та вірусні захворювання.

Документ містить практичні інструменти для збору первинних даних, зокрема "Облікову відомість рекогносцирувального нагляду" та "Зведену відомість результатів рекогносцирувального нагляду". Ці стандартизовані форми забезпечують систематичну фіксацію ключових параметрів стану лісу. До таких параметрів належить кількісний облік пошкоджених та всихаючих дерев, визначення обсягів свіжого сухостою та вітровалу, оцінка відсотка ураженості крон, а також встановлення рівня розповсюдженості конкретних видів шкідників і хвороб на виділених ділянках. Такий системний та ретельний моніторинг є важливим діагностичним інструментом, що дозволяє не лише проводити об'єктивну оцінку поточного фітосанітарного стану лісів, але й здійснювати прогнозування динаміки розвитку осередків шкідливих організмів на перспективу. На підставі отриманих даних та прогнозів обґрунтовується своєчасність та необхідність застосування комплексних лісозахисних заходів. До них належать не тільки прямі методи боротьби (хімічні, біологічні, механічні), а й невід'ємна складова лісогосподарської практики – санітарні рубки. Останні є критично важливими для ефективного усунення джерел інфекції та інфестації, запобігання подальшому поширенню шкідників і хвороб, а також для підвищення загальної стабільності, біологічної стійкості та продуктивності лісових насаджень. Посібник викладає універсальні принципи та методи, що можуть бути застосовані для забезпечення сталого управління лісовими ресурсами та їх ефективного захисту в межах різних лісорослинних зон [23].

Значна увага приділяється комплексному аналізу санітарного стану соснових насаджень та їхньої резистентності до шкідливих організмів, що є одним із визначальних факторів стабільності лісових екосистем Полісся. Зокрема, Андреева О. Ю., Гузій А. І. та Вишневський А. В. проводили цільові дослідження, спрямовані на вивчення закономірностей поширення осередків масового розмноження короїдів у соснових деревостанах Рівненського Полісся. Їхні праці дозволили ідентифікувати особливості розповсюдження всихання сосни, спричиненого заселенням цих стовбурових шкідників.

Проблема всихання сосни, що є однією з найбільш гострих загроз для лісів

Полісся, обумовлена не лише прямим впливом шкідників, а й комплексом взаємопов'язаних екологічних факторів. Зокрема, значна увага приділяється впливу кореневої губки (*Heterobasidion annosum sensu lato*), яка уражає кореневі системи дерев, суттєво послаблюючи їхню життєздатність та роблячи вразливими до вторинних шкідників. Одночасно, вагомим чинником є вплив зміни клімату, що проявляється у зниженні рівня ґрунтових вод та частих періодах посух, які призводять до гідрологічного стресу для дерев. Це, у свою чергу, посилює фізіологічне ослаблення соснових насаджень, створюючи сприятливі умови для їхнього масового заселення стовбуровими шкідниками, такими як короїди. Хоча окремі дослідження цих проблем можуть стосуватися й інших частин Українського Полісся, їхні висновки та закономірності залишаються високо релевантними для Рівненського регіону, оскільки екологічні умови та біотичні виклики мають спільні риси на всій території Полісся. Розуміння цих взаємозв'язків є критично важливим для розробки ефективних стратегій лісозахисту та збереження продуктивності соснових лісів [2].

1.4. Дослідження проблеми лісових пожеж

Окрему увагу українські вчені приділяють загрозі лісових пожеж, яка в останні десятиліття стала постійною проблемою для Полісся. Основні чинники підвищеного пожежного ризику в регіоні:

- легкі піщані ґрунти з низькою вологомісткістю;
- переважання хвойних (соснових) монокультур;
- підвищена засушливість весняно-літнього періоду;
- антропогенне навантаження, зокрема неконтрольоване випалювання трави.

Провідним дослідником у цій сфері є доктор біологічних наук Юрій Сергійович Зібцев, який очолює Регіональний Східноєвропейський центр моніторингу пожеж при НУБіП України. У своїх працях (Зібцев, 2018; 2021) він

підкреслює:

- критичну вразливість соснових лісів Полісся до низових та верхових пожеж;
- важливість створення протипожежних розривів, мінералізованих смуг;
- необхідність впровадження GIS-аналізу ризику пожеж;
- розробку моделей прогнозування поширення вогню.

Крім того, під його керівництвом було запроваджено системи дистанційного моніторингу пожежної небезпеки, які дозволяють виявляти займання на ранніх етапах за допомогою супутникових даних (Zibtsev et al., 2020).

Зібцев Ю. С. також наголошує, що значна частина пожеж має антропогенне походження – через несанкціоноване перебування на території лісів, полювання, підпали або видобуток бурштину. Це створює потребу у поєднанні лісогосподарських, правових і просвітницьких заходів [13].

1.5. Вплив незаконного видобутку бурштину на лісове господарство та лісові екосистеми Полісся

Незаконний видобуток бурштину, що набув масового характеру у 2010–2020 х роках на території Полісся (Волинська, Рівненська, Житомирська області), спричинив масштабні дисфункції лісових екосистем і суттєво підірвав потенціал підвищення ефективності лісогосподарського управління. Ділянки, які зазнали гідронамиву та механічного руйнування, демонструють тотальне руйнування гумусового горизонту, деградацію структури ґрунту, підвищену кислотність, фізичну нерівномірність рельєфу та втрату агрофітоценозів. Значна частина земель (понад 10 тис. га) втратила здатність до природного поновлення деревної рослинності, а спроби звичайного відновлення на ділянках із рН < 3,5 не дали жодного успіху понад 3–5 років спостережень [25].

У співавторській статті Ковалевський С. Б., Марчук Ю. М., Маєвський К. В. та Чурілов А. М. систематизують типи порушень: поверхневий і глибокий

намив, карстові структури (ямі-«колодязі») та канали для мотопомп. Особливо виразно проявляється підвищення кислотності ґрунту – частина ділянок має рН нижче 3,5, що робить їх непридатними для відновлення без глибокої агротехнічної обробки. Автори розробили комплексний підхід до мультиетапної рекультивації: вирівнювання та засипання ям, видалення розкритих порід, планування поверхні, ліквідація хмизу й сухоостою, внесення добрив, вапнування й мульчування, висів сидеральних культур, підготовка до заліснення дерева. Рекомендації чітко поділені залежно від рН: збереження культур за рН 5,5–7, лісовідновлення із добривами при рН 3,5–5,5 і глибока меліорація при рН < 3,5 з лісовідновленням після підготовки ґрунту. Для територій із тяжкими ушкодженнями автори рекомендують облаштування пожежних водійм шляхом вкопування чаш, використання матеріалу для лісових доріг та контроль за протипожежною інфраструктурою [16].

Маєвський К. В. у своїх подальших роботах акцентує увагу на руйнуванні мікоризного шару та порушенні водного балансу ґрунту, що має критичне значення для виживання сосни, берези, осики. Він підкреслює, що без відновлення мікоризи та агротехнічної підтримки лісових культур, навіть після висадження, неможливе успішне приживлення. Пошкоджений субстрат характеризується підвищеним температурним режимом, зниженою вологістю в ґрунті та збільшеними ризиками пожеж. Синдром «бідної, гарячої, сухої» ділянки створює передумови для наступного розповсюдження вогню через накопичення горючої органічної маси [25].

Чурілов А. М. особливу увагу приділяє трансформації підліску та фітоценозів угруповань. Бореальні, карликові, вологолюбні асоціації – чорниця, костяниця, маренка пахуча – замінюються агресивними рудеральними видами: щиреця, злинка канадська, пирій повзучий та іншими. Ці види не здатні формувати стійких екосистем, вони є індикаторами деградації та подальшого засмічення лісових площ [25]. Різке зменшення біорізноманіття негативно впливає на стійкість екосистем, харчові ланцюги та гідрологію ґрунту.

Дослідники також відзначають, що руйнування інфраструктури – лісових

доріг, дорожніх просік – порушує логістику догляду, охорони культури і проведення запланованих рубок. Через відсутність правового визначення статусу таких земель, лісгоспи не мають можливості офіційно відновлювати ці ділянки – вони юридично не належать до земель лісового фонду або залишаються в статусі нелегально добутих.

У підсумку, загальні результати впливу незаконного видобутку бурштину на лісові екосистеми та господарство Полісся можна звести до таких ключових тез:

- значне погіршення фізико-хімічних властивостей ґрунту: руйнування структури, високі показники кислотності, порушення гідрології;
- втрата мікоризи, зниження біологічної активності ґрунту, що ускладнює поновлення посадок;
- деградація фітоценозів, заміна їх синантропними видами з меншою екологічною функціональністю;
- зі зниженням продукційного потенціалу лісових культур зростає ризик пожеж, особливо у весняно-літній період;
- формування «змертвілих зон», де потрібно застосовувати комплексну технічну й агротехнічну рекультивацію перед залісненням;

Рис. 1.2., 1.3. Наслідки видобутку бурштину у Житомирській обл., Олевський р-н, Поясківське л-во, кв. 21 (28.05.2019) [25]

Наукові розробки Ковалевського С. Б., Маєвського К. В., Чурілова А. М., Марчука Ю. М. та інших українських дослідників забезпечують ґрунтовну базу

для практичного відновлення порушених земель. Вони доводять, що після видобутку бурштину необхідний комплексний, адаптивний підхід: врахування типу пошкодження, контролю рН, рівня мікробіоактивності, використання мікоризного садивного матеріалу, створення пожежної інфраструктури, правове оформлення статусу таких земель і економічне стимулювання лісогосподарських суб'єктів до рекультивації. Без цього природне відновлення є довготривалим і часто неуспішним.

Висновок до розділу 1

У цьому розділі проведено аналіз ключових аспектів лісового господарства Українського Полісся, зосередивши увагу на впливі природно-кліматичних факторів, фітосанітарному стані лісових екосистем та сучасних наукових підходах до їхнього сталого управління.

Дослідження підкреслюють, що унікальні екологічні умови Полісся – континентальний клімат, піщані ґрунти та високий рівень ґрунтових вод – є визначальними для формування життєздатності та продуктивності молодих соснових лісів. Фітосанітарний стан лісів виступає ключовим індикатором їхнього благополуччя, дозволяючи виявляти прояви проблем, спричинених шкідниками (короїдами) та патогенними грибами, а також встановлювати їхній зв'язок зі зміною клімату, що послаблює деревостани.

Важливість набувають наукові ініціативи у галузі лісової селекції, зокрема співпраця Боярської лісодослідної станції з Українським лісовим селекційним центром. Метою цих робіт є виявлення та використання найбільш адаптованих та продуктивних екотипів сосни звичайної, стійких до стресових факторів Полісся, що дозволить уточнити лісонасінневе районування та підвищити генетичний потенціал майбутніх насаджень.

Оцінка стійкості соснових насаджень є фундаментальною для ефективної лісогосподарської практики. Дослідження фітосанітарного стану соснових молодняків у Поліссі є основою для своєчасного виявлення осередків шкідників, впровадження генетично стійких форм сосни, оптимізації методів догляду за

лісовими культурами та адаптації рубок до мінливих екологічних умов.

Сосна звичайна є домінуючою породою в лісах Полісся, її висока екологічна пластичність визначає її ключову роль у підтриманні екологічної рівноваги регіону. Здоров'я, стійкість та продуктивність соснових деревостанів є вирішальними для забезпечення екологічного балансу, постачання сировинних ресурсів та виконання лісами життєво важливих водоохоронних, ґрунтозахисних, кліматорегулюючих та рекреаційних функцій.

Дослідження природного поновлення сосни звичайної висвітлюють закономірності її самовідновлення, враховуючи взаємозв'язок динаміки поновлення з віком та повнотою материнського деревостану, а також вплив освітлення, мінералізованого ґрунту та обсягу насінневого матеріалу.

Аналіз таксаційних показників та продуктивності соснових лісів, проведений для Рівненської області, дозволив здійснити детальний розподіл насаджень за лісівничо-екологічними критеріями, що слугує базою для розробки стратегій раціонального лісокористування та підвищення стійкості лісів до антропогенних та природних викликів.

Важливим напрямком є протидія шкідникам і хворобам, санітарні рубки та моніторинг стану лісів. Системний моніторинг забезпечує збір даних для об'єктивної оцінки та прогнозування динаміки розвитку осередків шкідливих організмів, що обґрунтовує необхідність застосування комплексних лісозахисних заходів для підвищення стабільності та продуктивності лісових насаджень.

Особлива увага приділяється проблемі всихання сосни, спричиненого як прямим впливом стовбурових шкідників, так і комплексом взаємопов'язаних екологічних факторів, включаючи вплив кореневої губки та зміну клімату, що призводить до гідрологічного стресу та послаблення дерев, створюючи сприятливі умови для їхнього масового заселення шкідниками.

Окремо висвітлено вплив незаконного видобутку бурштину на лісові екосистеми Полісся. Це явище призводить до значного погіршення фізико-хімічних властивостей ґрунту, втрати мікоризи, деградації фітоценозів,

зниження продукційного потенціалу лісів та зростання ризику пожеж. Формування "змертвілих зон" вимагає комплексної рекультивації перед залісненням. Наукові розробки українських вчених забезпечують ґрунтовну базу для практичного відновлення порушених земель, що потребує комплексного, адаптивного підходу та оновлення нормативно-правового регулювання.

Таким чином, Розділ 1 комплексно розкриває особливості лісового господарства в Українському Поліссі, підкреслюючи взаємозв'язок екологічних умов, фітосанітарного стану, наукових досліджень та антропогенного впливу, що вимагає впровадження науково обґрунтованих стратегій для забезпечення сталого розвитку та підвищення стійкості лісових екосистем регіону до сучасних викликів.

РОЗДІЛ 2. КОРОТКА ХАРАКТЕРИСТИКА ПРИРОДНИХ УМОВ РАЙОНУ ДІЯЛЬНОСТІ ЗОЛОТИНСЬКОГО ЛІСНИЦТВА ВИСОЦЬКОГО НАДЛІСНИЦТВА ФІЛІЇ «ПОЛІСЬКИЙ ЛІСОВИЙ ОФІС» ДП «ЛІСИ УКРАЇНИ»

2.1. Місцерозташування та загальна характеристика філії

Золотинське лісництво Висоцького надлісництва філії «Поліський лісовий офіс» ДП «Ліси України» розташоване в північній частині Рівненської області на території Дубровицького і Зарічненського адміністративних районів. (рис. 2.1, рис. 2.2).

Рис. 2.1. Розташування лісництва в межах адміністративного розподілу
Рівненської області

Поштова адреса: вул. Містечкова, 31; с. Висоцьк; Сарненський р-н;
Рівненської області; 34111

Рис. 2.2. Адміністративна будівля Золотинського лісництва Висоцького надлісництва філії «Поліський лісовий офіс» ДП «Ліси України»

Адміністративно-організаційна структура підприємства

Таблиця 2.1

Розподіл площ земель лісгосподарської філії за призначенням

Найменування лісництв, місцезнаходження контор	Адміністративні райони, міста обласного підпорядкування	Площа, га
Висоцьке, с.Висоцьк	Сарненський	8758,5
Людинське, с.Людинь кв.57	- * -	5708,4
Золотинське, с.Золоте кв.51	- * -	5630,8
Жаденське, с.Удрицьк	- * -	4901,0
Миляцьке, с.Милячи кв.49 вид.83	- * -	5163,0
Більське, ст.Біла кв.8 вид.17	- * -	5969,8
Олександрівське	-*	4984,0
Вичівське	-*	7449,0
Дібрівське	-*	4360,0
Локницьке	-*	9902,2
Мутвицьке	-*	8030,6
Острівське	-*	7027,0
Річицьке	-*	7824,8
Сварицевицьке	-*	5009,0
Усього по лісгоспу:		90718,1

Наше дослідження зосереджено на аналізі Золотинського лісництва Висоцького надлісництва філії «Поліський лісовий офіс» ДП «Ліси України», що є ключовим об'єктом лісогосподарської діяльності в північній частині Рівненської області. Одним із важливих аспектів аналізу діяльності Висоцького надлісництва є розподіл його структурних одиниць – лісництв – за площею. Це дозволяє краще зрозуміти масштабність управління та диференціацію лісогосподарських заходів на різних ділянках території. Загальна площа лісового фонду становить 90718,1 гектарів, і вона розподілена між 14 лісництвами.

Якщо розглянути площі кожного лісництва, то можна виявити значні відмінності:

Найбільші лісництва:

- Лохницьке лісництво є найбільшим, охоплюючи 9902,2 га.
- Висоцьке лісництво посідає друге місце з площею 8758,5 га.
- Мутвицьке лісництво має площу 8030,6 га.
- Річицьке лісництво займає 7824,8 га.
- Вичівське лісництво – 7449,0 га.
- Острівське лісництво – 7027,0 га.

Середні за площею лісництва:

- Більське лісництво: 5969,8 га.
- Людинське лісництво: 5708,4 га.
- Золотинське лісництво: 5630,8 га.
- Миляцьке лісництво: 5163,0 га.
- Сварицевицьке лісництво: 5009,0 га.
- Олександрівське лісництво: 4984,0 га.
- Жаденське лісництво: 4901,0 га.

Найменше лісництво:

- Дібрівське лісництво є найменшим серед перелічених, з площею 4360,0 га.

Такий розподіл за площами впливає на планування лісогосподарських заходів, розподіл ресурсів та управлінських рішень. Більші лісництва вимагають

більш складних та масштабних планів, тоді як менші можуть дозволити більш деталізований та гнучкий підхід. При цьому, кожне лісництво має свою унікальну структуру та характеристики, які враховуються при розробці щорічних планів діяльності на основі 10-річного плану лісоуправління.

Особливе місце в характеристиці території займає її природне середовище. Територія лісгоспу є типовою для регіону Полісся, що характеризується помірним кліматом. Рельєф переважно низовинний, а його особливістю є значна заболоченість. Річки, що протікають тут, також заболочені, мають повільну течію, а їхні долини виражені нечітко. Це свідчить про наявність значних ділянок, які класифікуються як болота, що, як було відзначено, поступово заростають лісом, сприяючи збільшенню площі лісових земель на 1,5% за минулий ревізійний період.

На жаль, екологічний стан лісів надлісництва обтяжений наслідками радіаційного забруднення, оскільки вся територія (100%) знаходиться в зоні радіаційного забруднення, причому найбільша її частина припадає на 3-ю зону. Це накладає суттєві обмеження на господарську діяльність, зокрема на використання деревини для палива та технологічної тріски, а також на заготівлю березового соку, лікарських рослин та ягід, що вимагає обов'язкового дозиметричного контролю.

Лісогосподарська діяльність включає комплекс заходів, спрямованих на відновлення лісових масивів, підвищення їхньої продуктивності та покращення якісного складу порід. Важливим аспектом є збереження біорізноманіття та інших природних компонентів лісових екосистем. Також передбачається заміна низькоцінних насаджень на більш продуктивні, а також створення нових лісів на землях, непридатних для сільського господарства. Організація насінневої справи та лісових розсадників, включаючи вирощування декоративних рослин, є невід'ємною частиною діяльності.

Особлива увага приділяється збереженню та посиленню захисних функцій лісів, таких як водоохоронна, санітарно-гігієнічна, оздоровча та рекреаційна. Забезпечується захист навколишнього середовища та інженерних споруд від

негативного впливу природних і антропогенних факторів. До ключових завдань належить охорона лісів від пожеж, шкідників, хвороб та пошкоджень, спричинених людською діяльністю, а також контроль за дотриманням лісового законодавства.

У сфері управління також здійснюється притягнення до відповідальності осіб, які порушують законодавство у лісовому та мисливському господарстві. Забезпечується проведення лісового та мисливського упорядкування, ведення необхідної картографічної та статистичної документації. Здійснюється облік лісового фонду та фіксація всіх змін у його складі, розробка матеріалів щодо розподілу лісів на групи та внесення змін до меж лісництв.

Лісозаготівля проводиться з дотриманням встановлених норм і правил, здійснюється переробка деревини та виготовлення відповідної продукції. Управління мисливським господарством включає контроль за дотриманням правил полювання, облік мисливських тварин та реєстрацію змін у їх популяції. Для отримання прибутку ведеться зовнішньоекономічна та внутрішньоекономічна діяльність на комерційній основі.

Підприємство є державним комерційним унітарним підприємством, що діє на основі державної форми власності, як самостійний суб'єкт господарювання. Джерелами формування майна та фінансових ресурсів підприємства є майно, передане йому органом управління, доходи, одержані від реалізації продукції, прибуток, капітальні вкладення і асигнування з бюджету тощо.

2.2. Природно-кліматичні умови району діяльності підприємства

Відповідно до лісорослинного районування («Комплексне лісогосподарське районування України і Молдавії», під редакцією С. А. Генсірука, Київ, «Наукова думка», 1981) територія надлісництва відноситься до Західно-поліського лісогосподарського округу, лісорослинної зони Українського Полісся.

Клімат району характеризується помірно-вологим теплим літом, м'якою

хмарною зимою із значною кількістю опадів. Протягом року тут переважають атлантичні повітряні маси, хоча часто заходить повітря арктичного походження. Зимом тут, в основному, панує атлантичне морське повітря, рух якого супроводжується потепліннями, опадами у вигляді снігу або дощу. Арктичне повітря зимою викликає значні похолодання, а весною пізні заморозки.

В цілому клімат району розташування досить сприятливий для успішного росту основних лісоутворюючих порід: сосни звичайної, дуба звичайного, берези повислої, вільхи чорної, осики та інших.

Із кліматичних факторів, що негативно впливають на ріст і розвиток лісових насаджень слід відзначити пізні весняні та ранні осінні приморозки, коливання рівня ґрунтових вод, вітри північного і південно-західних напрямків, які супроводжуються буреломами і вітровалами, а в зимовий період, при налипанні снігу, сніголамами. Крім того, місцями підвищена вологість ґрунту, нерівномірність випадання опадів та намірна посуха у вегетаційний період останніх років знижують стійкість насаджень до шкідників та хвороб лісу.

Коротка характеристика кліматичних умов, що мають значення для лісового господарства, приведена в таблиці 2.2.

Територія надлісництва за характером рельєфу є слабо хвилястою рівниною, де зустрічаються піщані пагорби протяжними пологими схилами. Велика заболоченість і лісовий покрив на піщаних ґрунтах складає характерну його особливість.

Ґрунтовий покрив Рівненського Полісся представлений дерново-слабо-опідзоленими піщаними, глинисто-піщаними, болотяними і луговими ґрунтами. На території надлісництва переважають ґрунти болотяного і дернового типу.

В цілому ж клімат району розташування надлісництва сприятливий для успішного ведення лісового господарства.

На території надлісництва переважають дерново-підзолисті ґрунти різного ступеня підзолистості і різного механічного складу.

Кліматичні показники району розташування філії

Найменування показників	Одиниця вимірювання	Значення	Дата
1. Температура повітря:			
- середньорічна	градус	+6,6	
- абсолютна максимальна	градус	+37	
- абсолютна мінімальна	градус	-30	
2. Кількість опадів на рік	мм	600	
3. Тривалість вегетаційного періоду	днів	210	
4. Останні заморозки весною			15 квітня
5. Перші заморозки восени			15 жовтня
6. Середня дата замерзання рік			грудень
7. Середня дата початку паводку			квітень
8. Сніговий покрив:			
- потужність	см	20	
- час появи			листопад
- час сходження у лісі			березень
9. Глибина промерзання ґрунту	см	35	
10. Напрямок переважаючих вітрів по сезонах:			
- зима	румб	ПдЗ, З	
- весна	румб	ПдЗ, З	
- літо	румб	ПнЗ, З	
- осінь	румб	ПнЗ, З	
11. Середня швидкість переважаючих вітрів по сезонах:			
- зима	м/сек.	5	
- весна	м/сек.	6	
- літо	м/сек.	5	
- осінь	м/сек.	7	
12. Відносна вологість повітря по сезонах:			
- зима	%	70	
- весна	%	80	
- літо	%	60	
- осінь	%	75	

Найбільш поширеними і переважаючими типами ґрунтів є дерново-середньо-підзолисті та дерново-слабопідзолисті, а по механічному складу піщані, супіщані та легко суглинисті. А також в заплавах рік поширені торф'яно-

болотні ґрунти і чисті торф'яники з глибиною залягання торфу від 0,5 до 2,0 м.

Ерозійні процеси на території розташування налісництва розвинуті слабо. Порівняно невелика пересіченість місцевості, досить висока лісистість, запобігає виникненню та розвитку ерозійних процесів.

Характеристика рік та водоймищ, розташованих на території надлісництва, наводиться в таблиці 2.3. Територія надлісництва розташована в басейнах рік: Горинь і Случ.

Таблиця 2.3

Характеристика рік та водоймищ на території філії

Найменування рік та водоймищ	Куди впадає ріка	Загальна протяжність, км, площа водоймищ, га,	Ширина лісових смуг вздовж берегів річок, навколо озер, водоймищ, м	
			згідно нормативів	фактична
Горинь	Прип'ять	386	500	500
Случ	Горинь	158	400	400
Чаква	Горинь	30	150	150
Сирець	Горинь	51	300	300

За ступенем вологості більша частина ґрунтів відноситься до надмірно-зволожених – 50,9 %. На долю вологих - 34,3 % площі, вкритих лісовою рослинністю лісових ділянок. Болота займають площу 2055,1 га.

2.3. Характеристика лісового фонду

Існуючий поділ лісів на категорії (табл. 2.4.) проведено згідно постанови КМ України від 16.04.07р. № 733, «Порядок поділу лісів на категорії та виділення особливо захисних лісових ділянок», постанови КМ України від 30 січня 2019 р. № 55 «Про затвердження переліку автомобільних доріг загального користування державного значення» та затверджений наказом Державного комітету лісового господарства України № 240 від 15.09.2009 року за погодженням з Міністерством захисту довкілля та природних ресурсів.

Розподіл лісів філії за категоріями, га

Категорії лісів	га	%
1	2	3
Ліси природоохоронного, наукового, історико-культурного призначення – разом	21010,5	41,7
у тому числі:		
Заповідні лісові урочища	32,0	0,3
Пам'ятки природи	164,2	0,4
Заказники	8692,2	19,1
Ліси наукового призначення, включаючи генетичні резервати	37,0	0,1
Рекреаційно-оздоровчі ліси – разом	808,9	1,5
у тому числі:		
Ліси у межах населених пунктів	64,0	0,2
Захисні ліси - разом	7676,7	16,7
у тому числі:		
Ліси уздовж смуг відведення залізниць	2446,9	4,9
Ліси уздовж смуг відведення автомобільних доріг	1851,4	4,2
Ліси уздовж берегів річок, навколо озер, водоймищ та ін.	2105,8	4,9
Інші захисні ліси	1272,6	2,7
Експлуатаційні ліси	61234	140,1
Усього по лісгоспу	90718,1	200
Національні природні парки:		
- заповідна зона	3188,4	5,8
- зона регульованої рекреації	3354,1	6,1
- господарська зона	5526,6	10,1
Регіональні ландшафтні парки:		
- господарська зона	378,4	0,7
Лісопаркова частина лісів зелених зон	281,0	0,5
Лісогосподарська частина лісів зелених зон	463,9	0,8

Загальна площа лісового фонду, становить 90718,1 гектарів. Ця площа розподілена між чотирма основними категоріями лісів, кожна з яких має своє функціональне призначення та, відповідно, особливий режим господарювання:

➤ **Ліси природоохоронного, наукового, історико-культурного призначення:**

а) Ця категорія охоплює 20998,5 га, від загальної площі лісів філії.

б) До цієї категорії віднесені лісові ділянки, які мають особливе значення для збереження природного біорізноманіття, проведення наукових досліджень, або містять об'єкти історичної та культурної спадщини. З особливим режимом

користування до них віднесені заповідні лісові урочища та заказники.

с) Прикладами можуть бути Національні природні парки (з їхніми заповідними зонами, зонами регульованої рекреації та господарськими зонами), Регіональні ландшафтні парки (господарська зона), Пам'ятки природи, а також ліси наукового призначення, включаючи генетичні резервати. Це підкреслює їхню високу екологічну та наукову цінність.

➤ **Рекреаційно-оздоровчі ліси:**

а) Ця категорія займає 808,9 га від загальної площі.

б) До рекреаційно-оздоровчих лісів з особливим режимом користування віднесена лісопаркова частина лісів зеленої зони. З обмеженим режимом користування віднесена лісогосподарська частина лісів зеленої зони.

с) Ці ліси призначені для відпочинку, оздоровлення населення та мають важливе соціальне значення. Їхня невелика частка може свідчити про необхідність розширення таких територій або оптимізації їхнього використання.

➤ **Захисні ліси:**

а) Ця категорія охоплює 7802,2 га, від загальної площі.

б) До захисних лісів з особливим режимом користування віднесені протиерозійні ліси. З обмеженим режимом користування віднесені лісові ділянки (смуги лісів), які прилягають до смуг відведення залізниць, автомобільних доріг державного значення, а також лісові ділянки (смуги лісів) уздовж берегів річок, навколо озер, водоймищ та інших водних об'єктів.

с) Основне призначення цих лісів – виконання водоохоронних, ґрунтозахисних, кліматорегулюючих та інших природоохоронних функцій. Вони відіграють ключову роль у підтримці екологічного балансу території.

➤ **Експлуатаційні ліси:**

а) Це найбільша категорія, яка займає 61 108,5 га, від загальної площі лісів філії.

б) У господарських частинах лісів з обмеженим режимом користування дозволяється проведення рубок головного користування.

с) Ці ліси призначені для заготівлі деревини та іншої лісової продукції,

що є основою для забезпечення потреб економіки та населення. Їхня значна частка свідчить про орієнтацію лісогосподарської діяльності на промислове використання лісових ресурсів.

Згідно з класифікацією, адаптованою до "Порядку поділу лісів на категорії та виділення особливо захисних лісових ділянок" (2007), ліси державного підприємства були розподілені на категорії з урахуванням їхнього призначення, функціональної ролі та встановлених правил ведення лісового господарства на наступний період. Цей розподіл призвів до формування наступних господарських частин:

1. Ліси природоохоронного, наукового, історико-культурного призначення:

- Ліси природоохоронного призначення з особливим режимом користування на рівнинних територіях.

2. Рекреаційно-оздоровчі ліси:

- Рекреаційно-оздоровчі ліси з особливим режимом користування на рівнині.

3. Захисні ліси:

- Захисні ліси з особливим режимом користування на рівнині.
- Захисні ліси з обмеженим режимом користування на рівнині.

До лісів природоохоронного, наукового, історико-культурного призначення з особливим режимом користування належать:

- Пам'ятки природи.
- Ліси, що мають наукову або історичну цінність, включно з генетичними резерватами.
- Заказники.
- Ліси історико-культурного призначення.

Рекреаційно-оздоровчі ліси з особливим режимом користування включають:

- Лісопаркові частини лісів зелених зон.
- Рекреаційно-оздоровчі ліси за межами зелених зон.

До захисних лісів з особливим режимом користування віднесені:

- Протиерозійні ліси.

Захисні ліси з обмеженим режимом користування охоплюють:

- Ліси вздовж смуг відведення залізниць.
- Ліси на схилах балок і річкових долин з крутизною до 25 градусів

(байрачні ліси).

Поділ лісового фонду на категорії наведений на рисунку 2.3.

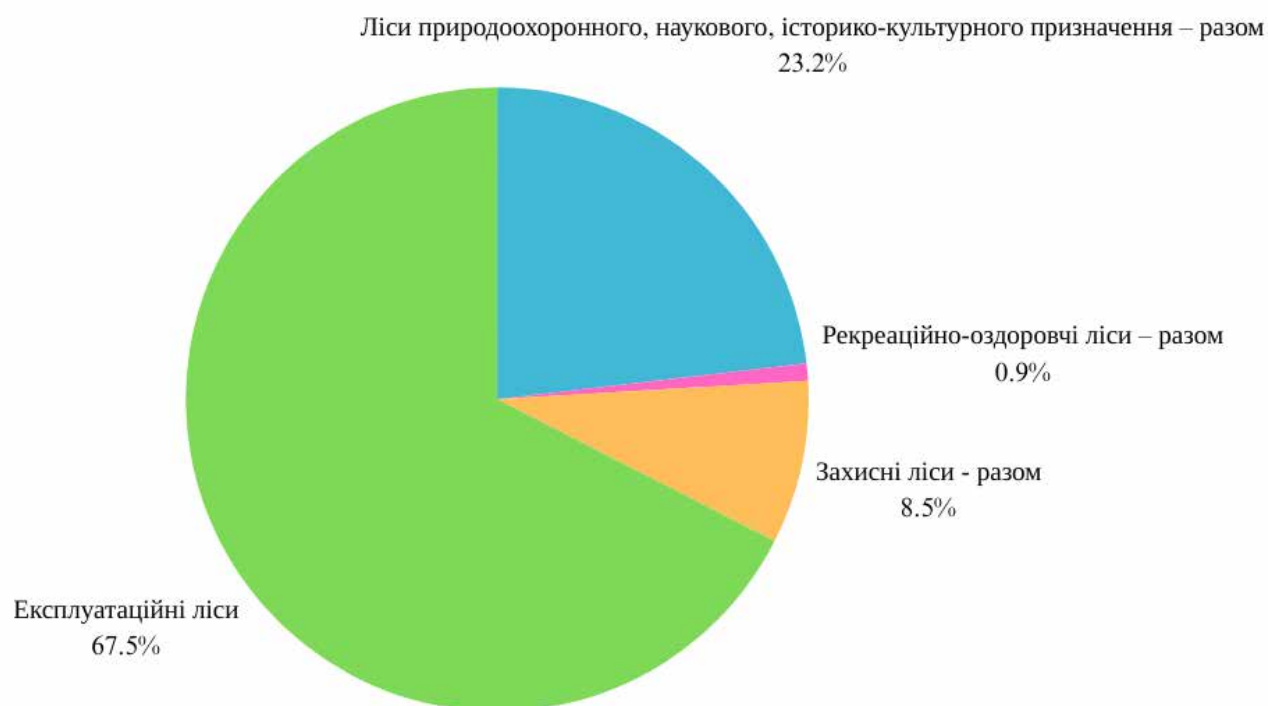

Рис. 2.3. Розподіл лісів філії за категоріями, %

У господарських зонах з обмеженим режимом використання дозволяється проведення рубок головного призначення.

Під час формування лісових господарств та їхніх секцій, лісовпорядкування ґрунтувалося на видовому складі дерев, їхній продуктивності та інших особливостях, які визначають застосування різних нормативів і систем лісогосподарських заходів. Також враховувалися цілі ведення лісового господарства, окреслені в основних положеннях щодо організації та розвитку лісового господарства регіону.

Кожна лісогосподарська секція спеціалізується на вирощуванні певних місцевих або цільових видів дерев відповідно до типів лісу. Це досягається за

допомогою заходів, спрямованих на забезпечення максимального обсягу деревини необхідної товарної якості до досягнення лісом стиглості, а також на найефективніше виконання захисних, оздоровчих та інших корисних функцій лісу.

Поділ насаджень однієї домінуючої породи дерев на декілька лісогосподарських секцій здійснювався на основі значних відмінностей у продуктивності, віці стиглості, а також за ознакою поділу насаджень на високостовбурні та низькостовбурні. Лісові ділянки, на яких відсутня лісова рослинність, були віднесені до тієї чи іншої господарської секції згідно з цільовою породою, яка найкраще відповідає типу лісу та планується для відновлення.

2.4. Стан та динаміка земель лісогосподарського призначення

Основні показники лісового фонду сформовані в цілому по філії. Стан лісового фонду в межах категорій лісів, господарських частин, панівних порід і господарських секцій приведено нижче

Лісові ділянки в практичній діяльності використовуються ефективно, не зважаючи на збільшення питомої ваги некритих лісовою рослинністю лісових ділянок з 5,5 % до 7,3 % з об'єктивних причин (зруби, загиблі насадження, галявини, протипожежні розриви), поліпшення середніх таксаційних показників.

За минулий ревізійний період спостерігалися значні зміни у видовому складі лісів. Питома вага сосни звичайної збільшилась на 5,7%, що свідчить про активне поширення цього виду. Водночас, частка дуба звичайного зменшилась на 7,8%, що може вказувати на певні виклики у його відтворенні або зміну умов зростання.

Наявність на площі 7019,3 га низькобонітетних насаджень (5 і нижче класів бонітету) пояснюється їхнім зростанням у складних умовах. Це включає як перезволожені умови місцезростання, так і дуже сухі та сухі піщані ґрунти, які не сприяють оптимальному розвитку лісів.

Незважаючи на це, в цілому у філії переважають насадження 1-2 класів бонітету. На їхню частку припадає 66,6% від загальної площі вкритих лісовою рослинністю лісових ділянок (таблиця 2.5). Це свідчить про високу продуктивність значної частини лісового фонду та його потенціал для подальшого розвитку.

Таблиця 2.5

Розподіл вкритих лісовою рослинністю лісових ділянок за класами бонітету, га

Панівна деревна порода	Класи бонітету									Разом
	1Б і вище	1А	1	2	3	4	5	5А	5Б	
Сосна звичайна	168,1	4543,1	18086,8	14119,7	5592,8	2581,3	1523,4	1878,7	984,4	49478,3
Дуб звичайний		85,60	536,7	941,2	533,9	114,8	1,90			2214,1
Береза повисла	186,2	1086,2	3978	4574,7	1927	873,3	151,8	56,5		12833,7
Вільха чорна	61,90	349,6	2135,8	6522,9	1987,6	585,5	186,5			11829,8
Разом:	416,20	6064,5	24737,3	26158,5	10041,3	4154,9	1863,6	1935,2	984,4	76355,9
%	0,55	7,94	32,40	34,26	13,15	5,44	2,44	2,53	1,29	100%

Розглянемо детальніше розподіл за основними породами:

1. Сосна звичайна:

a) Сосна є домінуючою породою у Висоцькому надлісництві, займаючи загальну площу 49478,3 га.

b) **1-й клас бонітету:** 18086,8 га. Це найбільша площа для сосни і свідчить про її високу продуктивність на значній частині території, що є дуже позитивним показником.

c) **2-й клас бонітету:** 14119,7 га. Також значна площа, що підтверджує хороші умови для росту сосни і її здатність до інтенсивного розвитку

d) **3-й клас бонітету:** 5592,8га.

e) **4-й клас бонітету:** 2581,3га.

f) **5-й клас бонітету:** 1523,4 га.

g) **Нижче 5-го класу бонітету:** 2863,1 га. Наявність ділянок 5-го класу та нижче свідчить про певні несприятливі умови місцезростання для сосни, що, ймовірно, пов'язано з перезволоженими або, навпаки, дуже сухими піщаними

грунтами. Це підкреслює важливість адаптованого лісовирощування в таких умовах.

2. Дуб звичайний:

a) Дуб займає загальну площу 2214,1 га.

b) **1-й клас бонітету:** 536,7 га. Це вказує на наявність високопродуктивних дубових насаджень.

c) **2-й клас бонітету:** 941,2 га.

d) **3-й клас бонітету:** 533,9 га.

e) **4-й клас бонітету:** 114,8 га.

f) **5-й клас бонітету:** 1,90 га.

3. Береза повисла:

a) Загальна площа берези повислої становить 12833,7 га.

b) Ця порода має значні площі в 2-му (4574,7га) та 3-му (1927 га) класах бонітету.

4. Вільха чорна:

a) Вільха чорна займає 11829,8 га.

b) Як і береза, вона також представлена значними площами в 2-му (6522,9 га) та 3-му (1987,6 га) класах бонітету. Це характерно для вологих та перезвожених місцезростань.

Загальний розподіл за класами бонітету:

a) **1-й клас бонітету:** Займає 32,40% від загальної площі. Це підкреслює високу якість лісових угідь.

b) **2-й клас бонітету:** Становить 34,26%. Разом з 1-м класом бонітету вони формують основу високопродуктивних лісів.

c) **3-й клас бонітету:** Охоплює 13,15 %.

d) **4-й клас бонітету:** 5,44 %.

e) **5-й клас бонітету:** 2,44 %.

f) **Нижче 5-го класу бонітету:** 6,26 %

Таблиця 2.6

Розподіл вкритих лісовою рослинністю лісових ділянок за повнотами, га

Панівний деревний вид	Повнота								Разом
	0,3	0,4	0,5	0,6	0,7	0,8	0,9	1	
Сосна звичайна	379,7	1574,4	3876,8	8964,2	20901,8	10910	2702,1	169,3	49478,3
Дуб звичайний	28,4	188,8	358,9	656,7	641,3	163,8	167,9	8,3	2214,1
Береза повисла	28,2	326,5	811,5	3636,3	5371,7	2258,8	389,2	11,5	12833,7
Вільха Чорна	74	259,8	847,1	3276,7	4784,9	2442,1	231,3	0,6	11916,5
Разом	510,3	2349,5	5894,3	16533,9	31699,7	15774,7	3490,5	189,7	76442,6
%	0,7	3,1	7,7	21,6	41,5	20,6	4,6	0,2	

Насадження з повнотою 0,3-0,4 займають площу 1284,6 га. Їхня наявність зумовлена такими факторами, як зростання в умовах надмірного зволоження, а також наявністю осередків хвороб лісу (табл. 2.6).

Ця таблиця є ключовою для розуміння щільності деревостанів та ефективності використання лісових площ. Повнота є важливим таксаційним показником, який відображає ступінь використання деревиною виробничого потенціалу ділянки, і її аналіз дозволяє оцінити як поточний стан лісів, так і потребу в проведенні рубок догляду. Таблиця представляє розподіл основних лісоутворюючих порід за різними класами повноти, що дає детальне уявлення про густоту насаджень на території Висоцького надлісництва.

Загалом, найбільші площі займають насадження з повнотою 0,7 (31699,7 га, що становить 41,5% від загальної площі) та 0,6 (16533,9 га, або 21,6%). Це свідчить про те, що більшість лісів надлісництва мають оптимальну або близьку до оптимальної повноту, що є сприятливим для їхнього росту та продуктивності.

Розглянемо детальніше розподіл за основними породами та класами повноти:

1. Сосна звичайна:

а) Сосна є абсолютно домінуючою породою у всіх групах повноти, що підтверджує її статус основної лісоутворюючої породи в надлісництві.

б) **Повнота 0,7:** 20901,8 га. Це найбільша площа для сосни і вказує на її

значну частку у високопродуктивних насадженнях.

c) **Повнота 0,8:** 10910,0 га. Ця повнота також характеризує добре розвинені та продуктивні соснові ліси.

d) **Повнота 0,6:** 8964,2 га.

e) **Повнота 0,5:** 3876,8 га.

f) **Повнота 0,4:** 1574,4 га.

g) **Повнота 0,3:** 379,7 га.

2. Дуб звичайний:

a) Дуб, хоча і займає меншу площу, також представлений у різних групах повноти.

b) Найбільші площі дуба припадають на повноту 0,7 (641,3 га) та 0,6 (656,7 га).

3. Береза повисла:

a) Береза повисла займає значні площі при повноті 0,7 (5371,7 га) та 0,6 (3636,3 га).

4. Вільха чорна:

a) Вільха чорна також представлена значними площами при повноті 0,7 (4784,9 га) та 0,6 (3276,7 га). Це є типовим для цієї породи, яка часто зростає на перезволожених ділянках.

Я звернув особливу увагу на наявність насаджень з низькою повнотою (0,3-0,4), які разом займають 2859,8 га. Така низька повнота зумовлена зростанням цих насаджень в умовах надмірного зволоження, а також наявністю осередків хвороб лісу. Це є важливим показником, оскільки низька повнота може свідчити про неоптимальні умови для росту, що, в свою чергу, може знижувати продуктивність лісу та його стійкість до негативних факторів.

Загалом, дані таблиці демонструють, що більшість лісових ділянок Висоцького надлісництва мають задовільну або високу повноту, що сприяє ефективному використанню лісових площ. Однак, існування ділянок з низькою повнотою, особливо спричиненою перезволоженням та хворобами, вимагає розробки та впровадження спеціальних лісгосподарських заходів. Це може

включати меліоративні роботи для поліпшення водного режиму, посилення санітарних рубок для видалення хворих дерев та використання більш стійких до певних умов порід при лісовідновленні. Така диференціація підходів є критично важливою для забезпечення сталого розвитку соснових насаджень та підвищення їхньої загальної продуктивності в умовах, характерних для Полісся.

Діагностична характеристика типів лісу викладена в Основних положеннях організації і розвитку лісового господарства Рівненської області.

Насадження з панівними породами, що не відповідають типам лісу, займають площу 2946,7 га, або 6,3% вкритих лісовою рослинністю лісових ділянок.

Існуючий розподіл деревних порід за групами віку відрізняється від оптимального. Фактична частка молодняків та стиглих насаджень є менша від оптимальних показників при переважанні середньовікових та пристигаючих. В майбутньому виконання філією завдань по лісорозведенню та природній ріст насаджень дозволить досягнути оптимального розподілу за віковими групами (табл. 2.7).

Таблиця 2.7

Динаміка середніх таксаційних показників основних деревних видів в насадженнях

Вік, років	Клас бонітету	повнота	Запас на 1 га, куб.м		Середня зміна запасу	
			Вкритих лісовою рослинністю лісових ділянок	Стиглих і перестійних насаджень	Загальна, тис. куб.м	На 1 га вкритих лісовою рослинністю лісових ділянок куб.м
Сосна звичайна						
54	2,2	0.67	176	201	69,71	3,3
57	2,2	0.67	177	211	71,09	3,1
<i>Зміни</i>						
+3	-	-	+1	+10	+1,38	-0.2
Дуб звичайний						
76	2.5	0.55	139	121	1,39	1,8

Продовження таблиці 2.7

Вік, років	Клас бонітету	повнота	Запас на 1 га, куб.м		Середня зміна запасу	
			Вкритих лісовою рослинністю лісових ділянок	Стиглих і перестійних насаджень	Загальна, тис. куб.м	На 1 га вкритих лісовою рослинністю лісових ділянок куб.м
87	2.6	0.59	170	166	1,37	2,0
<i>Зміни</i>						
+11	-0.1	+0.04	+31	+45	-0.02	+0.2
Гراب звичайний						
66	2.9	0.52	107	108	0.05	1,6
55	2.9	0.58	119	126	0.06	2.2
<i>Зміни</i>						
-11	-	+0.06	+12	+18	+0.01	+0.6
Береза повисла						
35	2,1	0,67	101	169	11,36	2,9
30	2,0	0,68	88	174	15,7	2,9
<i>Зміни</i>						
-5	+0,1	+0,01	-13	+5	+4,34	-
Вільха чорна						
43	1,5	0,64	150	173	7,46	3,5
49	1,8	0,67	170	218	7,67	3,5
<i>Зміни</i>						
+6	-0,3	+0,03	+20	+45	+0,21	-

Ця таблиця є надзвичайно цінним джерелом даних, оскільки вона дозволяє відстежити зміни в якісному та кількісному стані основних лісоутворюючих порід за певний ревізійний період, що є ключовим для оцінки ефективності лісогосподарських заходів та прогнозування майбутнього розвитку лісових ресурсів. Таблиця відображає порівняльний аналіз середніх таксаційних показників – віку, запасу на 1 га, повноти та бонітету – для сосни звичайної, дуба звичайного, берези повислої та вільхи чорної на початок та кінець ревізійного періоду. Ці дані дозволяють оцінити тенденції розвитку основних порід.

1. Сосна звичайна:

а) **Вік:** Середній вік сосни звичайної зріс з 54 років на початок ревізійного періоду до 57 років на кінець. Це свідчить про загальне "старіння" соснових насаджень, що може вимагати більшої уваги до рубок головного користування та лісовідновлення.

б) **Запас на 1 га:** Цей показник для сосни зріс з 176 м³/га до 177 м³/га. Збільшення запасу є позитивною динамікою, що вказує на ефективний приріст деревини.

с) **Повнота:** Середня повнота соснових насаджень не змінилась.

д) **Бонітет:** Показник бонітету для сосни залишився стабільним – 2,2 на початок і кінець періоду, що свідчить про стабільні та переважно сприятливі умови місцезростання для цієї породи.

2. Дуб звичайний:

а) **Вік:** Середній вік дуба звичайного значно збільшився з 76 років до 87 років. Це вказує на переважання пристигаючих та стиглих дубових насаджень.

б) **Запас на 1 га:** Запас дуба зріс з 139 м³/га до 170 м³/га, що також є позитивною динамікою, що підтверджує його продуктивність.

с) **Повнота:** Повнота дуба дещо збільшилась з 0,55 до 0,59.

д) **Бонітет:** Бонітет дуба дещо збільшився з 2,5 до 2,6.

3. Береза повисла:

а) **Вік:** Середній вік берези повислої зменшився з 35 років до 30 років.

б) **Запас на 1 га:** Запас берези зменшився з 101 м³/га до 88 м³/га.

с) **Повнота:** Повнота берези дещо збільшилась з 0,67 до 0,68.

д) **Бонітет:** Бонітет берези дещо збільшився – з 2,1 до 2,0.

4. Вільха чорна:

а) **Вік:** Середній вік вільхи чорної зріс з 43 років до 49 років.

б) **Запас на 1 га:** Запас вільхи зріс з 150 м³/га до 170 м³/га.

с) **Повнота:** Повнота вільхи збільшилась з 0,64 до 0,67.

д) **Бонітет:** Бонітет вільхи зменшився – з 1,5 до 1,8.

Збільшення віку: Для всіх основних порід спостерігається зростання середнього віку насаджень. Це свідчить про те, що ліси в цілому "дозрівають", що вимагає відповідного планування рубок головного користування та лісовідновлення.

Зростання запасу деревини: Запас на 1 га зріс для всіх порід, що є позитивним показником і свідчить про ефективний приріст деревини та

успішність лісогосподарських заходів.

Незначне зниження повноти: Для всіх порід спостерігається незначне зниження середньої повноти. Це може бути наслідком цілеспрямованих рубок догляду, спрямованих на покращення якості деревостану та його стійкості, або природного зрідження, спричиненого впливом зовнішніх факторів, таких як шкідники та хвороби. Зниження повноти може також вказувати на необхідність більш інтенсивного лісовідновлення або перегляду нормативів рубок догляду для досягнення оптимальної щільності.

Стабільність бонітету: Показники бонітету залишаються стабільними для всіх порід, що свідчить про стабільні та переважно сприятливі умови місцезростання.

В цілому, динаміка середніх таксаційних показників відображає позитивні тенденції у розвитку лісових ресурсів Висоцького надлісництва. Збільшення запасів деревини свідчить про ефективну лісогосподарську діяльність. Проте, зростання середнього віку та незначне зниження повноти вказують на необхідність постійного моніторингу та адаптації лісогосподарських стратегій для забезпечення оптимальної вікової структури та повноти насаджень, що є ключовим для сталого та продуктивного лісокористування.

В результаті змін, що сталися за ревізійний період, площа вкритих лісовою рослинністю лісових ділянок збільшилась на 13365,3 га або 39,7%, загальний запас зріс на 2693,68 тис.м³ , або 43,5%

Основною причиною зміни площі вкритих лісовою рослинністю лісових ділянок і загальних запасів є приєднання до складу лісгоспу в 2015 році лісів ДП СЛАП «Зарічненський держспецлісгосп», та у 2019 році ДП СЛАП «Дубровицький держспецлісгосп».

Площа і запас стиглих деревостанів у порівнянні з даними минулого лісовпорядкування збільшились відповідно на 1061,3 га і 247,51 тис. м³ , або 55,6 % і 68,2 %, в тому числі експлуатаційного фонду відповідно на 1115,1 га і 258,94 тис. м³ , або 69,6 % і 84,3 % . Основними причинами зміни площі і запасу стиглих насаджень є зміна у віковій структурі насаджень і приєднання лісових земель від

ДП «СЛАП «Дубровицький держспецлісгосп».

Направленість і результативність ходу природного поновлення як на не вкритих лісовою рослинністю лісових земель, так і під наметом лісу в регіоні вивчені достатньо.

Висновки наукових досліджень і виробничого досвіду з природного поновлення лісу такі:

- в суборах природне поновлення на зрубках сосни проходить успішно, але не завжди цінними деревними породами, а в основному другорядними;
- відновлення зрубів м'яколистяних порід проходить також успішно, але не бажаними породами;
- успішне природне поновлення без зміни порід проходить у вільхових насадженнях в лісорослинних умовах С₄₋₅.

Отже, в умовах лісгоспу лісовідновлення повинно проводитись штучним способом із збереженням підросту корінних порід.

Висновок до розділу 2

Загальна площа земель лісгосподарського призначення надлісництва становить 90718,1 га. До складу надлісництва входить 14 лісництв. Система управління, організаційна структура Висоцького надлісництва філії «Поліський лісовий офіс» ДП «Ліси України» відповідає природно-кліматичним умовам даного регіону.

Протягом міжревізійного періоду відбулися значні зміни у площі та віковій структурі лісових насаджень. Спостерігається невідповідність між існуючим та оптимальним розподілом деревних порід за віковими групами, зокрема, недостатня частка молодняків та стиглих насаджень при переважанні середньовікових та пристигаючих. Однак, загальна площа вкритих лісовою рослинністю ділянок значно збільшилась (+39,7%), як і загальний запас деревини (+43,5%), в основному за рахунок приєднання нових лісових площ. Природне поновлення лісу має свої особливості, зокрема, переважання другорядних порід при поновленні сосни та листяних порід, що зумовлює

необхідність штучного лісовідновлення з одночасним збереженням підросту корінних порід. Поточні матеріали лісовпорядкування підтверджують позитивні зміни в стані лісового фонду Висоцького надлісництва філії «Поліський лісовий офіс» ДП «Ліси України»

РОЗДІЛ 3. ЗАГАЛЬНІ ПІДХОДИ ДО ВЕДЕННЯ ЛІСОВОГО ГОСПОДАРСТВА У СОСНОВИХ НАСАДЖЕННЯХ УКРАЇНИ

3.1. Природно-кліматичні умови зростання та таксаційна характеристика соснових насаджень

Сучасний лісовий фонд України охоплює загальну площу, що наближається до 10,4 мільйона гектарів, з яких 9,6 мільйона гектарів вкриті лісовою рослинністю. Розподіл лісів по території країни характеризується нерівномірністю, що зумовлено особливостями лісовирощувальних умов. Лісистість держави формується близько 30 видами деревних порід, серед яких домінуючою є сосна, що займає приблизно 33% лісової площі (рис. 3.1).

Рис. 3.1. Розподіл деревних видів в лісах України, %

Основним пріоритетом лісового господарства є забезпечення раціонального та ефективного використання лісових угідь. Це передбачає досягнення максимальної кількості деревних ресурсів з одиниці площі, одночасно зберігаючи та відтворюючи багатогранні екологічні функції лісових екосистем.

У контексті галузевих реформ, виникла нагальна потреба у проведенні комплексних досліджень, що стосуються сучасного стану та продуктивності соснових насаджень у різних регіонах країни, зокрема на Поліссі. Такі дослідження є основою для розробки ефективних лісгосподарських стратегій, спрямованих на підвищення продуктивності соснових лісів цього регіону, а також на посилення їхніх життєво важливих еколого-захисних функцій.

Західне Полісся охоплює низовину притоків ріки Прип'яті. Дернові, слабопідзолисті, супіщані й піщані ґрунти в цьому районі межують з мулуватоболотними і торф'яно-болотними. Місцями трапляються сірі лісові суглинки. Західне Полісся характеризується найбільш вологим в Україні кліматом і найвищою заболоченістю. Середня сума опадів за рік становить 600 мм. В окремі роки кількість опадів збільшується до 900 мм, або зменшується до 400 мм. Відносна вологість повітря в теплий період коливається в межах 81% (березень) – 52% (липень). Атмосферних опадів випадає на 40 % більше, ніж випаровується вологи з відкритої водної поверхні (гідротермічний коефіцієнт).

Характерною особливістю зими є часті відлиги, які інколи бувають настільки тривалими, що призводять до повного танення снігу. Середня річна температура становить $+6^{\circ}\text{C}$, найхолоднішого місяця (січня) $-5,4^{\circ}\text{C}$, найтеплішого (липня) $+18^{\circ}\text{C}$. Влітку температура повітря піднімається до $+38^{\circ}\text{C}$, взимку знижується до -36°C . Тривалість вегетаційного періоду становить 202 доби.

Південна межа Полісся проходить по лінії Луцьк – Рівне – Житомир – Київ – Ніжин – Глухів. Межа між Західним і Східним Поліссям проходить між Київською та Житомирською областями

Сосна звичайна (*Pinus sylvestris L.*) є однією із головних лісотвірних порід у лісах України, а насадження із переважанням його у складі є корінним типом деревостанів в умовах свіжих суборів (В4-кД).

Проводячи всебічний аналіз підходів до ведення господарства у соснових насадженнях Висоцького надлісництва, неможливо оминати детальний розгляд таксаційних показників, які є основою для оцінки стану лісових ресурсів та

планування подальших лісогосподарських заходів. Ці показники віддзеркалюють не лише поточний стан деревостанів, а й їхню динаміку та потенціал, що є критично важливим для забезпечення невиснажливого лісокористування та підвищення продуктивності лісів.

Одним з найважливіших таксаційних показників є загальний запас деревини. За результатами лісовпорядкування, загальний запас зріс на 2693,68 тис. м³, або 43,5%. Середній запас на 1 гектар вкритих лісовою рослинністю земель також вражає і свідчить про високу продуктивність лісів надлісництва. Ці цифри, на мою думку, є не лише кількісним вираженням обсягу доступної деревини, але й індикатором загальної життєздатності та продуктивності лісових екосистем.

Вікова структура лісів є фундаментальною характеристикою, що визначає майбутні обсяги рубок і необхідність лісовідновлювальних заходів. У Висоцькому надлісництві вона представлена такими категоріями:

➤ **Молодняки:** У ДП "Висоцький лісгосп" значну частину лісових угідь займають молодняки, що охоплюють площу 7579,1 гектара. Запас деревини в цих молодих насадженнях становить 1220,07 тисяч кубічних метрів. Ці молоді ліси є основою для майбутнього лісового фонду, що з часом стане джерелом цінної деревини та екологічних послуг.

Аналогічно, у ДП "Зарічненський лісгосп" молоді ліси розкинулися на 9652,8 гектара, вміщуючи 1820,48 тисяч кубічних метрів деревини. Це свідчить про активну роботу лісгоспу з відтворення лісових ресурсів.

Ці категорії лісових масивів є молодими насадженнями, які перебувають на початкових стадіях свого розвитку. Вони є важливою інвестицією в майбутнє, адже саме ці молодняки з часом перетворяться на зрілі ліси, забезпечуючи сталий розвиток лісового господарства та екологічну стабільність регіону.

Рис. 3.2. Насадження соснових молодняків віком 18-ти років

➤ **Середньовікові насадження:** Це найбільш поширена категорія, що включає 13678,8 га з запасом 20202,08 тис. м³ у ДП "Висоцький лісгосп" та 23746,4 га з запасом 4484,61 тис. м³ у ДП "Зарічненський лісгосп". Переважання середньовікових насаджень свідчить про значний потенціал для приросту та майбутнього використання деревини.

Рис. 3.3. Середньовікове соснове насадження віком 32 років

Пристигаючі насадження: Охоплюють 6607,0 га з запасом 1061,36 тис. м³ у ДП "Висоцький лісгосп" та 9484,1 га з запасом 1793,84 тис. м³ у ДП "Зарічненський лісгосп". Ці насадження наближаються до віку стиглості і є основним джерелом для рубок головного користування в найближчому майбутньому. У державних підприємствах "Висоцький лісгосп" та "Зарічненський лісгосп" зосереджені значні лісові ресурси, що мають велике значення для регіону. Зокрема, у ДП "Висоцький лісгосп" лісові насадження охоплюють площу у 6607,0 гектарів, а їхній загальний запас деревини становить 1061,36 тисяч кубічних метрів.

Аналогічно, ДП "Зарічненський лісгосп" володіє ще більшими лісовими угіддями, що простягаються на 9484,1 гектара. Запас деревини на цій території сягає 1793,84 тисяч кубічних метрів.

Особливістю цих насаджень є те, що вони наближаються до віку стиглості. Це означає, що вони є основним і найбільш перспективним джерелом для проведення рубок головного користування у найближчому майбутньому, забезпечуючи потреби лісової галузі та регіону в цілому.

Рис. 3.4. Пристигаюче соснове насадження, віком 51 рік

➤ **Стиглі та перестійні насадження:** Займають 2968,5 га з запасом 476,13 тис. м³ у ДП "Висоцький лісгосп" та 4112,9 га з запасом 781,48 тис. м³ у ДП "Зарічненський лісгосп". Хоча їхня частка менша, саме ці насадження є об'єктом

для негайної заготівлі деревини. За минулий ревізійний період площа і запас стиглих деревостанів збільшились відповідно на 1061,3 га і 247,51 тис. м³.

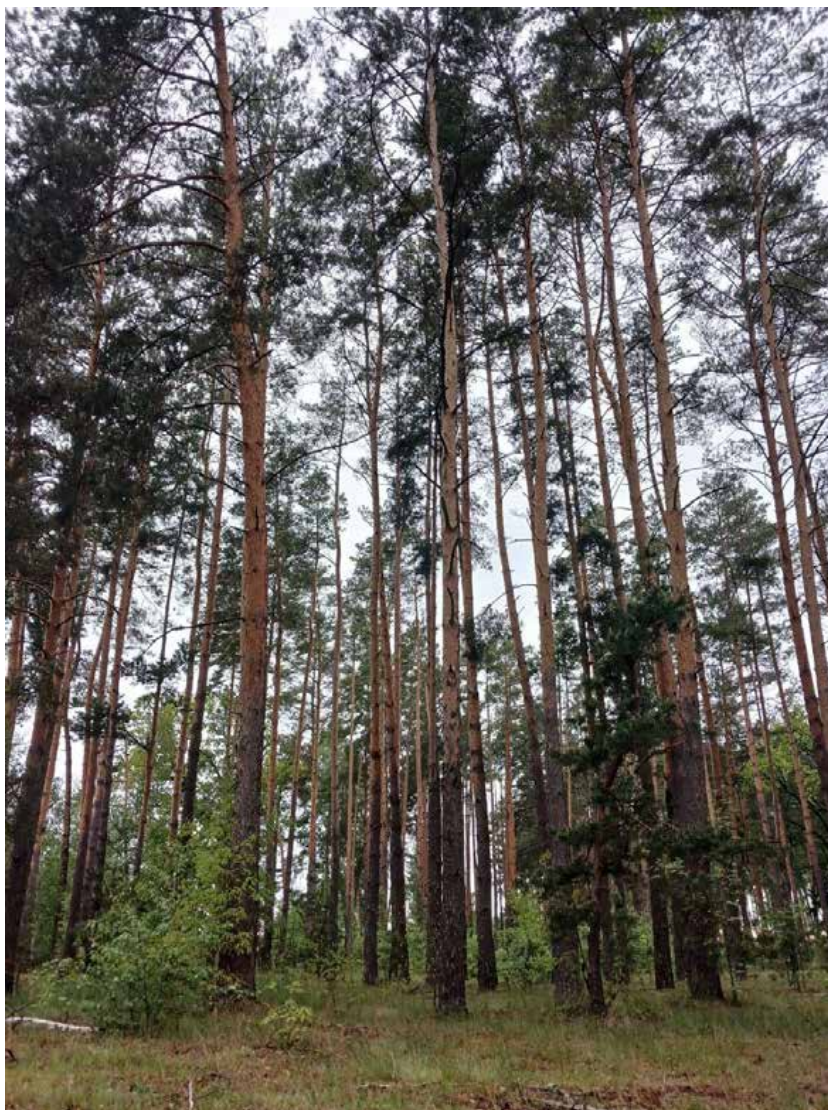

Рис. 3.5. Стигле соснове насадження віком 72 років

Щодо бонітету та повноти, ми виявили, що наявність на площі 7019,3 га низькобонітетних (5 і нижче класів бонітету) насаджень пояснюється зростанням їх на перезвожених умовах місцезростання і на дуже сухих і сухих піщаних ґрунтах. Проте, в цілому ж у філії переважають насадження 1-2 класів бонітету, на їх долю припадає 66,6% від загальної площі вкритої лісовою рослинністю лісових ділянок. Це свідчить про загалом оптимальні умови місцезростання для більшості лісових масивів та, про раціональне ведення лісового господарства.

Детальніше розглядаючи розподіл вкритих лісовою рослинністю ділянок за класами бонітету, що сосна звичайна є домінуючою породою, займаючи 49478,3 га. Значна частина соснових насаджень припадає на 1-й (18086,8 га) та 2-й (14119,7 га) класи бонітету, що підтверджує високу якість цих лісів. Дуб звичайний, хоча і займає меншу площу (2214,1 га), також має значну частку насаджень 1-го (941,2 га) та 2-го (533,9 га) класів бонітету. Береза повисла та вільха чорна також представлені в значних обсягах, особливо в 2-му та 3-му класах бонітету. Загалом, 32,40% насаджень належать до 1-го класу бонітету, а 34,26% – до 2-го класу бонітету.

Щодо повноти насаджень, дані показують, що насадження з повнотою 0,3-0,4 займають площу 1284,6 га. Їхня наявність зумовлена такими факторами, як зростання в умовах надмірного зволоження, а також наявністю осередків хвороб лісу. Більшість насаджень мають повноту 0,7 (41,5%) та 0,6 (21,6%). Сосна звичайна домінує за площею у всіх групах повноти, особливо при повноті 0,7 (20901,8 га) та 0,8 (10910 га). Ці показники є критично важливими для визначення продуктивності лісу та необхідності проведення рубок догляду для покращення його стану.

Окремої уваги заслуговує питання радіаційного забруднення, яке є суттєвим фактором, що впливає на лісогосподарську діяльність у Висоцькому надлісництві. Територія надлісництва на 100% знаходиться в зоні радіаційного забруднення. Найбільша її частина припадає на 3 зону, що передбачає певні обмеження на господарську діяльність. Зокрема, ми звернули увагу на те, що у зонах радіаційного забруднення існують обмеження на використання деревини на паливо та технологічну тріску при певних видах рубок. Крім того, заготівля березового соку, лікарських рослин та ягід дозволяється лише після обов'язкового дозиметричного контролю.

Такий екологічний фактор, як радіаційне забруднення, безумовно, накладає відбиток на всі аспекти ведення господарства. Він вимагає особливого підходу до планування рубок, вибору порід для лісовідновлення та здійснення інших лісогосподарських заходів, з урахуванням норм радіаційної безпеки та

мінімізації ризиків. Це підкреслює важливість адаптації традиційних методів лісогосподарювання до специфічних умов регіону, що є одним з ключових завдань мого дослідження.

Таким чином, таксаційні показники Висоцького надлісництва відображають складну, але динамічну структуру лісових ресурсів. Збільшення загальних запасів та площі вкритих лісовою рослинністю земель є позитивною тенденцією, що свідчить про ефективність лісогосподарських заходів та вплив приєднання нових територій. Однак, нерівномірний розподіл вікових груп, наявність радіаційного забруднення та ділянок з низькою повнотою вимагають постійного моніторингу та адаптації стратегій ведення лісового господарства для забезпечення сталого розвитку та максимальної реалізації потенціалу соснових насаджень.

3.2. Аналіз діючих лісогосподарських заходів та їх вплив на продуктивність і стійкість соснових насаджень

Лісогосподарська діяльність у Висоцькому надлісництві, є комплексним підходом, спрямованим на кілька ключових цілей. Наша першочергова мета – це відновлення лісових масивів, підвищення їхньої продуктивності та покращення якісного складу порід. Ми вважаємо важливим збереження біорізноманіття та інших природних компонентів лісових екосистем. В рамках цієї стратегії передбачається заміна низькоцінних насаджень на більш продуктивні, а також створення нових лісів на землях, непридатних для сільського господарства. Організація насінневої справи та лісових розсадників, включно з вирощуванням декоративних рослин, є невід'ємною частиною моєї діяльності. Приділяється особлива увага збереженню та посиленню захисних функцій лісів, таких як водоохоронна, санітарно-гігієнічна, оздоровча та рекреаційна. Забезпечується захист навколишнього середовища та інженерних споруд від негативного впливу природних і антропогенних факторів.

Одним із шляхів вирішення проблеми підвищення продуктивності лісів

України є своєчасне проведення рубок догляду в природних лісах. Ці рубки спрямовані на оптимізацію складу та густоти насаджень відповідно до лісогосподарських норм. Лісозаготівля проводиться з дотриманням встановлених норм і правил, і забезпечення переробки деревини та виготовлення відповідної продукції.

Щодо технологій лісовідновлення, Україна належить до малолісних держав, і тому інтенсивне лісове господарство передбачає обов'язкове створення лісових культур на кожній вирубаній ділянці. Це робиться з метою відновлення лісів та запобігання зменшенню їхньої площі внаслідок експлуатації. Проте, ми повинні звернути увагу на те, що сучасні методи заготівлі деревини, які переважно застосовуються в теплу пору року з використанням потужної техніки, часто супроводжуються пошкодженням, а іноді й знищенням природного поновлення лісу (самосіву та підросту деревних порід). Особливо вразливим є відновлення деревних рослин на легких ґрунтах, де формуються соснові насадження з домішкою берези та осики. У майбутньому сподіваємося, що виконання філією завдань по лісорозведенню та природній динаміці росту сприятиме досягненню оптимального розподілу за віковими групами. За минулий ревізійний період площа вкритих лісовою рослинністю лісових ділянок збільшилась на 13365,3 га (39,7%), а загальний запас зріс на 2693,68 тис. м³ (43,5%). Це пов'язано з приєднанням лісів ДП СЛАП «Зарічненський держспецлісгосп» у 2015 році та ДП СЛАП «Дубровицький держспецлісгосп» у 2019 році. Площа і запас стиглих деревостанів збільшились відповідно на 1061,3 га і 247,51 тис. м³.

До ключових завдань, які ми вважаємо пріоритетними, належить охорона лісів від пожеж, шкідників, хвороб та пошкоджень, спричинених людською діяльністю, а також контроль за дотриманням лісового законодавства. У сфері управління здійснюють притягнення до відповідальності осіб, які порушують законодавство у лісовому та мисливському господарстві. Проведення лісового та мисливського упорядкування, ведення необхідної картографічної та статистичної документації. Крім того, здійснюється облік лісового фонду та

фіксація всіх змін у його складі, а також розробка матеріалів щодо розподілу лісів на групи та внесення змін до меж лісництв.

Ми переконані, що проведення лісогосподарської діяльності згідно з чинними нормативними актами спрямоване на підвищення якісного стану лісів та їх захисних властивостей, без негативного впливу на навколишнє середовище.

Незважаючи на ефективне використання лісових ділянок, існують фактори, які знижують стійкість насаджень до шкідників та хвороб лісу. Серед них – підвищена вологість ґрунту, нерівномірність випадання опадів та намірна посуха у вегетаційний період останніх років. Наявність насаджень з повнотою 0,3-0,4 на площі 1284,6 га зумовлена зростанням їх в умовах надмірного зволоження, а також наявністю осередків хвороб лісу. Протягом ревізійного періоду загинули деревостани на загальній площі 108,7 га. Це були переважно насадження сосни звичайної. Основними причинами загибелі, були пошкодження вершинним короїдом і лісовими пожежами. Ці дані свідчать про те, що хоча заходи і вживаються, зовнішні фактори та внутрішні проблеми все ще впливають на стійкість насаджень. Ліси також піддаються шкідливому впливу від надмірних рекреаційних навантажень та надмірної кількості диких тварин.

Принципи невиснажливого лісового господарювання, що передбачають збалансоване використання лісових ресурсів із збереженням їхніх екологічних функцій, в цілому дотримуються у Висоцькому надлісництві. Збільшення площі вкритих лісовою рослинністю лісових ділянок на 13365,3 га (39,7%) та загального запасу на 2693,68 тис. м³ (43,5%) за минулий ревізійний період є яскравим підтвердженням позитивної динаміки.

Висновок до розділу 3

Підсумовуючи аналіз, проведений у розділі 3, ми детально розглянули особливості природно-кліматичних умов та таксаційну характеристику соснових насаджень, а також оцінили діючі лісогосподарські заходи та їхній вплив на продуктивність і стійкість лісів Висоцького надлісництва.

Було встановлено, що Висоцьке надлісництво розташоване в північній частині Рівненської області на території Дубровицького і Зарічненського адміністративних районів. Загальна площа земель лісового фонду становить 90718,1 га станом на 01.01.2024 року. Аналіз таксаційних показників, таких як загальний запас деревини, що зріс на 43,5%, та середній запас на 1 га, що становить 161 м³/га для ДП "Висоцький лісгосп" та 189 м³/га для ДП "Зарічненський лісгосп", свідчить про значний ресурсний потенціал лісів. Вікова структура насаджень характеризується переважанням середньовікових та пристигаючих деревостанів, хоча існуючий розподіл відрізняється від оптимального. Особлива увага була приділена значній заболоченості території, що є характерною особливістю рельєфу. Крім того, ключовим екологічним фактором є повне (100%) радіаційне забруднення території надлісництва, що накладає суттєві обмеження на господарську діяльність та вимагає специфічних підходів до лісокористування та заготівлі продукції.

Було проаналізовано застосовувані лісогосподарські заходи, включаючи рубки догляду та технології лісовідновлення. Визначено, що лісовідновлення здебільшого проводиться штучним способом із збереженням підросту корінних порід, оскільки природне поновлення не завжди забезпечує бажаний видовий склад. Заходи щодо захисту лісу від пожеж, шкідників та хвороб є пріоритетними, проте, незважаючи на їхнє застосування, лісові насадження зазнають впливу таких негативних факторів, як підвищена вологість ґрунту та загибель деревостанів від вершинного короїда та пожеж. Діяльність надлісництва в цілому спрямована на підвищення якісного стану лісів та їхніх захисних властивостей без негативного впливу на навколишнє середовище.

Таким чином, проведені дослідження показали, що господарство у соснових насадженнях Висоцького надлісництва ведеться з дотриманням принципів невиснажливого лісокористування, про що свідчить позитивна динаміка зростання площі лісових земель та загального запасу деревини. Однак, наявність радіаційного забруднення, специфічні природні умови, такі як заболоченість, та загрози від шкідників і хвороб лісу вимагають постійного

вдосконалення та адаптації лісогосподарських заходів для забезпечення довгострокової стійкості соснових насаджень та виконання ними всіх еколого-захисних функцій. Ці виклики підкреслюють необхідність подальших досліджень та розробки інноваційних підходів для оптимізації ведення лісового господарства в умовах Полісся.

РОЗДІЛ 4. ХАРАКТЕРИСТИКА ПРОБНИХ ПЛОЩ В ОСНОВНИХ ВІКОВИХ ГРУПАХ НАСАДЖЕНЬ 30, 50, 70-РІЧНИХ НАСАДЖЕННЯХ СОСНИ ЗВИЧАЙНОЇ НА ПРИКЛАДІ ЗОЛОТИНСЬКОГО ЛІСНИЦТВА ВИСОЦЬКОГО НАДЛІСНИЦТВА ФІЛІЇ «ПОЛІСЬКИЙ ЛІСОВИЙ ОФІС» ДП «ЛІСИ УКРАЇНИ»

4.1. Методика створення пробних площ та збору даних.

Для проведення досліджень із вивчення особливостей росту сосни звичайної підбирали приблизно одновікові культури, які зростали в однакових умовах. Усі дослідження проводили в умовах свіжих суборів у лісових культурах Золотинського лісництва Висоцького надлісництва філії «Поліський лісовий офіс» ДП «Ліси України».

Пробні площі закладаються у таких випадках [27]:

Для обґрунтування догляду та попереднього визначення кількості деревини, що підлягає вирубуванню, під час проведення освітлення, прочищення, а також проріджування (якщо середній діаметр дерев, що призначаються в рубку, менше 8 см) закладають пробні площі, величина яких становить 3% від площі ділянки в чистих за складом деревостанах або 5% - в змішаних. При площі ділянки до 3-х гектарів закладають одну пробну площу, понад 3 гектари - дві.

Пробні площі розміщують на ділянці у місцях, характерних за породним складом, кількістю дерев, середнім діаметром і висотою, відмежовуються візирами з установленим у кутах пікетних кілків, із написом "ПП".

За результатами складається акт відведення лісосіки.

Методики закладання пробних площ:

Пробні площі закладають прямокутної форми у характерних місцях природного насадження або в культурах. В останньому випадку пробна площа має охопити всі цикли змішування.

Від полів, галявин, водоймищ та меж інших угідь пробні площі слід розташовувати не ближче, ніж на 2-3 висоти дерев у насадженнях жердинного віку і однієї висоти дерев – середньовікових, досягаючих та стиглих насаджень. Довга сторона її розташовується уздовж рядів. Пробна площа повинна бути прив'язана до квартальної мережі. Схематичний план розташування пробних площ з квартальною мережею й орієнтацією до сторін світу наводиться у польових журналах. У природі пробні площі обмежуються візирами. З цією метою на деревах, які знаходяться вздовж межі, крейдою наносяться мітки. На кутах пробних площ викопують ямку величиною $0,3 \times 0,3 \times 0,3$ м. Така ямка зберігається декілька років.

На кожній пробній площі повинно бути не менше 200 дерев породи, яку вивчають. Тому величина пробної площі знаходитиметься в межах від 0,05 до 1,0 га і залежатиме від схем змішування, віку і складу насаджень чи культур.

На пробних площах проводять суцільний перелік дерев за ярусами. Якщо середній діаметр насаджень не перевищує 10 см, перелік дерев роблять за односантиметровими ступенями товщини, а при середньому діаметрі 11 см і вище – за двосантиметровими. За товарною цінністю дерева розподіляють на ділові, напівділові та дров'яні. До ділових належать дерева, у яких довжина ділової частини стовбура в нижній половині становить не менше 6,5 м, а для дерев висотою менше 20 м – понад $1/3$ висоти дерева; до напівділових – дерева, у яких довжина ділової частини становить від 2 до 6,5 м; до дров'яних – дерева з довжиною ділової частини менше 2 м, а також дерева, у яких перший знизу двометровий відрізок має серцевинну гниль або інші вади. Сухі дерева, якщо вони є на пробній площі, заносять до окремої графи. Перелік роблять по смугах паралельно короткій стороні. Дерев помічають крейдою. Результати переліку заносять до таблиці. В примітці вказують особливості, які помічають під час переліку дерев (наявність плодівих тіл збудників хвороб, осередків шкідників, морозобійних тріщин тощо).

Після суцільного переліку визначають висоту дерев кожної породи незалежно від частки її участі у складі насадження. Висоту визначають по ярусах

висотоміром у типових 10–15 дерев різних ступенів товщини. У дерев із центральних ступенів товщини висоту заміряють не менше, ніж у 2–3 дерев і округлюють до десятих частин метра. Результати замірів заносять до таблиці і відразу на пробній площі будують графік висот для кожної породи окремо. Якщо наявних висот недостатньо для проведення кривої, тоді додатково визначають висоту ще у декількох дерев. Для деревних порід, яких у насадженні дуже мало (поодинокі), висоти заміряють лише у 3–5 дерев центральних ступенів товщини, а їх середню висоту визначають як середнє арифметичне із заміряних висот.

Метою закладання цих пробних площ було обстеження природного поновлення у різних вікових групах, та отримання об'єктивних даних про:

- динаміку природного поновлення та його успішність залежно від особливостей материнського насадження, ширини лісосік, способів рубок і термінів примикання лісосік, технології лісозаготівель, наявності й збереження підросту та давності рубки;

- наявність підросту цінних порід під наметом стиглих деревостанів, його стан і життєздатність;

- вплив на хід природного поновлення техніки і технології, що застосовують при розробці лісосік, способів заготівлі й трелювання деревини;

Вибір вікових груп 30, 50 та 70 років для створення пробних площ у насадженнях сосни звичайної обумовлений прагненням охопити ключові етапи розвитку деревостанів та оцінити їхню продуктивність та стійкість на різних стадіях життєвого циклу.

Вікова група 30 років (Жердинний вік):

Характеризуються інтенсивним поглинанням поживних речовин і вологи з ґрунту, а також сильною диференціацією дерев за розмірами. З кінця третього десятиліття (тобто близько 30 років) у насадженнях жердинного віку починає зріджуватись крона дерев, і в цей період спостерігається інтенсивний ріст деревних видів за висотою. Зокрема, інтенсивність росту за висотою до 30-31 років дерев сосни звичайної в культурах на землях без кам'янистих порід є дещо вищою. Прочищенням насаджень жердинного віку прагнуть забезпечити склад,

форму, чистоту і достатню кількість цінних для господарства дерев головних порід на одиниці площі. Таким чином, 30-річний вік є критичним періодом для формування майбутнього деревостану, і його аналіз дозволяє оцінити ефективність проведених рубок догляду та потенціал молодих насаджень.

Рис. 4.1. Соснове насадження віком 29 років

Вікова група 50 років (Середньовікове насадження):

У середньовікових культурах, що відповідає віковій групі 50 років, продовжується формування стовбурів і крони всіх деревних видів, але посилюється зрідження останніх, освітлення і прогрівання ґрунту, що сприяє поселенню трав'яних і деревних рослин. Аналіз цієї вікової групи дозволяє оцінити продуктивність насаджень на стадії їхнього активного зростання, коли

вони досягають значного запасу деревини. Також, дослідження 50-річних насаджень дає можливість вивчити взаємозв'язок між ґрунтовими умовами та проведенням рубок догляду різної інтенсивності, що, як встановлено, впливає на продуктивність у цьому віковому періоді.

Рис. 4.2. Соснове насадження віком 52 років.

Вікова група 70 років (Пристигаючий вік):

Пристигаючі насадження є ключовим джерелом для рубок головного користування в найближчому майбутньому. Дослідження цієї вікової групи дозволить оцінити накопичений запас деревини, її товарну структуру та визначити оптимальні терміни для проведення рубок головного користування, забезпечуючи максимальну кількість якісних деревних ресурсів.

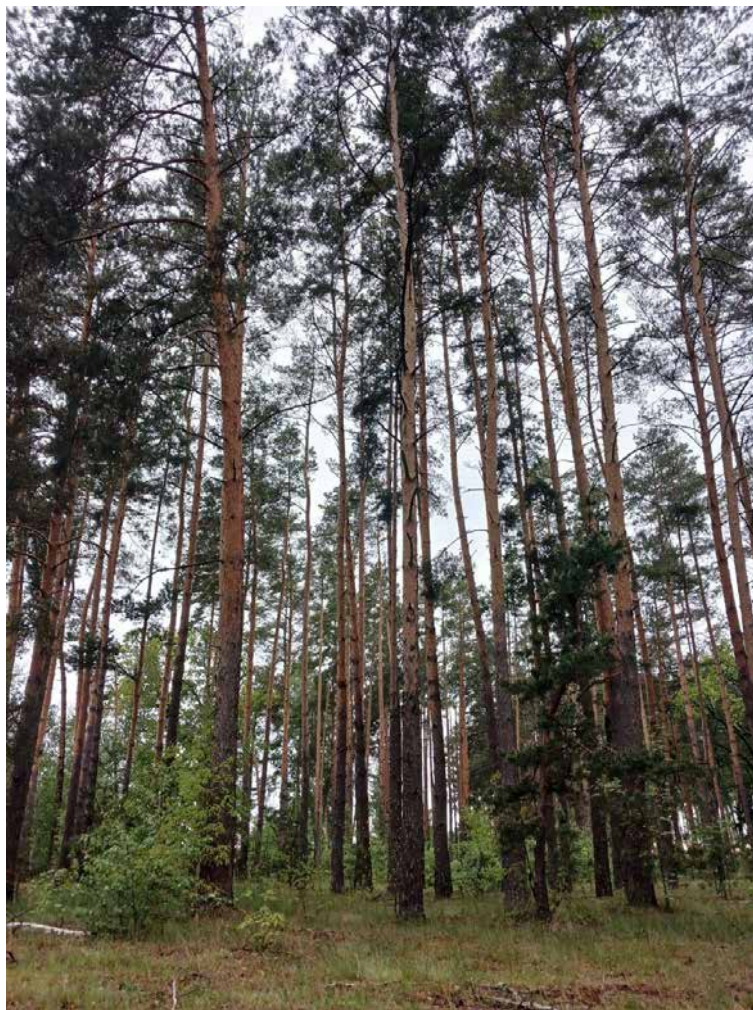

Рис. 4.3. Соснове насадження віком 72 роки.

Таким чином, вибір цих вікових груп дозволяє провести комплексний аналіз динаміки росту та розвитку соснових насаджень від молодого до пристигаючого віку, оцінити ефективність застосовуваних лісгосподарських заходів та розробити обґрунтовані рекомендації щодо підвищення їхньої продуктивності та стійкості в умовах Висоцького надлісництва.

4.2. Характеристика пробних площ та оцінка продуктивності соснових насаджень.

Почнемо з представлення загальних таксаційних показників, які формують контекст для наших пробних площ. За матеріалами останнього базового лісовпорядкування, загальна площа земель лісового фонду станом на 01.01.2024

року становить 90718,1 га. З цієї площі вкриті лісовою рослинністю землі становлять 30833,4 га для ДП "Висоцький лісгосп" та 46996,6 га для ДП "Зарічненський лісгосп". Середній запас на 1 га вкритих лісовою рослинністю земель по філії складає 161 м³ для ДП "Висоцький лісгосп" та 189 м³ для ДП "Зарічненський лісгосп". Ці показники є важливим базовим рівнем, з яким ми будемо порівнювати продуктивність наших насаджень.

Вікова структура насаджень та її вплив на продуктивність:

Аналіз вікової структури є ключовим для розуміння продуктивності насаджень у різних вікових групах. Фактична частка молодняків та стиглих насаджень є меншою від оптимальних показників, при переважанні середньовікових та пристигаючих насаджень. Це особливо актуально для сосни, яка є домінуючою породою.

- **Молодняки:** Молодняки займають 7579,1 га у ДП "Висоцький лісгосп" із запасом 1220,07 тис. м³, та 9652,8 га у ДП "Зарічненський лісгосп" із запасом 1820,48 тис. м³. Ці дані дають нам уявлення про типовий запас та продуктивність молодих соснових насаджень, які ми можемо моделювати на наших 30-річних пробних площах. Це є періодом інтенсивного формування стовбурів та крон, а також значної диференціації дерев.

- **Середньовікові насадження (близько 50 років):** Ця категорія є найчисельнішою, охоплюючи 13678,8 га у ДП "Висоцький лісгосп" із запасом 20202,08 тис. м³, та 23746,4 га у ДП "Зарічненський лісгосп" із запасом 4484,61 тис. м³. Середній вік сосни звичайної, згідно з динамікою таксаційних показників, на кінець ревізійного періоду становив 54 роки. Це дозволяє нам очікувати, що пробні площі 50-річного віку демонструватимуть високий запас деревини та активний ріст, відображаючи загальні тенденції для середньовікових насаджень регіону.

- **Пристигаючі насадження (близько 70 років):** Пристигаючі насадження охоплюють 6607,0 га у ДП "Висоцький лісгосп" із запасом 1061,36 тис. м³, та 9484,1 га у ДП "Зарічненський лісгосп" із запасом 1793,84 тис. м³. Ця вікова група є важливою для оцінки накопиченої продуктивності перед рубками

головного користування

Згідно додатку Б, В. ми охарактеризували шість пробних площ, які закладали у Золотинському лісництві філії "Висоцьке ЛГ". Усі пробні площі закладені в насадженнях з головною породою сосною звичайною (10Сз) і розташовані на рівнинному рельєфі з сірими лісовими ґрунтами. Незважаючи на ці спільні риси, між ними існують значні відмінності, які свідчать про різні етапи розвитку насаджень та їхні екологічні умови.

Молоді насадження (Пробні площі 1 та 2)

Пробні площі №1 та №2 представляють собою молоді насадження сосни звичайної.

Пробна площа №1 розташована у кв. 7 вид. 13 на площі 0,4 га (50x80м). Її вік становить 24 роки, середня висота дерев – 8 м, діаметр – 14 см. Ця ділянка має високу повноту – 0,98, що свідчить про щільне розміщення дерев, і запас деревини 99 м³ на 1 га. Відноситься до III класу бонітету та типу лісу А2. Кількість дерев сосни становить 1500 шт. на 1 га. Характерною рисою є відсутність живого надґрунтового покриву. Розміщення посадкових місць - 3 × 0,5 м, схема змішування - комбіноване чергування рядів і смуг.

Рис. 4.4. ТПП 1 24-річного соснового насадження Золотинського лісництва кв. 7, вид. 13, Дата зйомки: 26.05.2025

Пробна площа №2 закладена у кв. 9 вид. 12 на площі 0,5 га (50x100м). Вона трохи старша, 26 років, з висотою 9 м та діаметром 13 см. Повнота дещо нижча

– 0,95, а запас деревини – 102 м³ на 1 га. Як і перша, належить до III класу бонітету, але тип лісу – В3. Кількість дерев сосни вища – 1700 шт. на 1 га. На відміну від першої площі, тут відмічена наявність чорниці у живому надґрунтовому покриві. Розміщення посадкових місць та схема змішування ідентичні пробній площі №1.

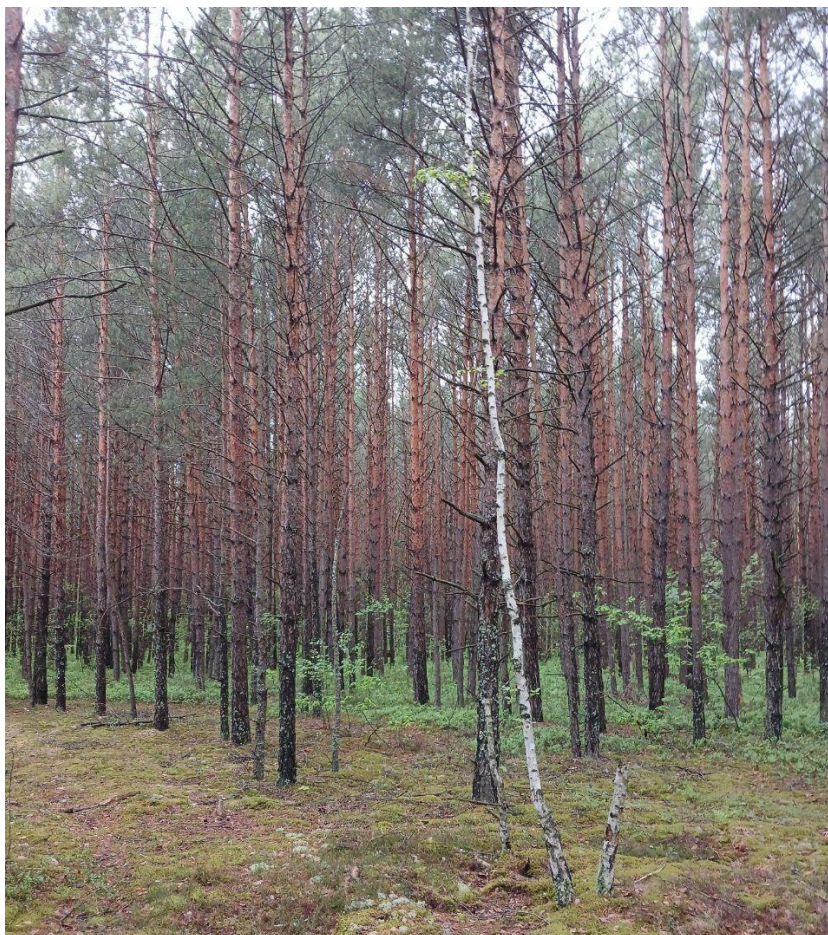

Рис. 4.5. ТПП 2 26-річного соснового насадження Золотинського лісництва кв. 9, вид. 12, Дата зйомки: 26.05.2025

Обидві ці ділянки демонструють характеристики молодняків, що активно ростуть, з високою густиною стояння дерев. Різниця в надґрунтовому покриві вказує на певні відмінності у зволоженні.

Середньовікові насадження (Пробні площі 3 та 4)

Пробні площі №3 та №4 представляють середньовікові насадження, вік яких становить 57 та 53 роки.

Пробна площа №3 розташована у кв. 9 вид. 6 на площі 0,5 га (50x100м).

Її середня висота – 20,4 м, діаметр – 21,2 см. Клас бонітету – I, що свідчить про високу продуктивність. Повнота – 0,73, а запас деревини – 266 м³ на 1 га. Тип лісу – В2. Кількість дерев сосни значно зменшилась порівняно з молодняками і становить 764 шт. на 1 га. Живий надґрунтовий покрив відсутній.

Рис. 4.6. ТПП 3 Загальний вигляд 57-річного соснового насадження
Золотинського лісництва кв. 9, вид. 6, Дата зйомки: 26.05.2025

Пробна площа №4 знаходиться у кв. 10 вид. 3 на площі 0,5 га (50x100м). Вона має схожі характеристики: висота – 19,8 м, діаметр – 22,1 см. Також належить до I класу бонітету. Повнота дещо вища – 0,8, а запас деревини – 285 м³ на 1 га. Тип лісу – В3. Кількість дерев сосни – 810 шт. на 1 га. Тут присутній живий надґрунтовий покрив – чорниця.

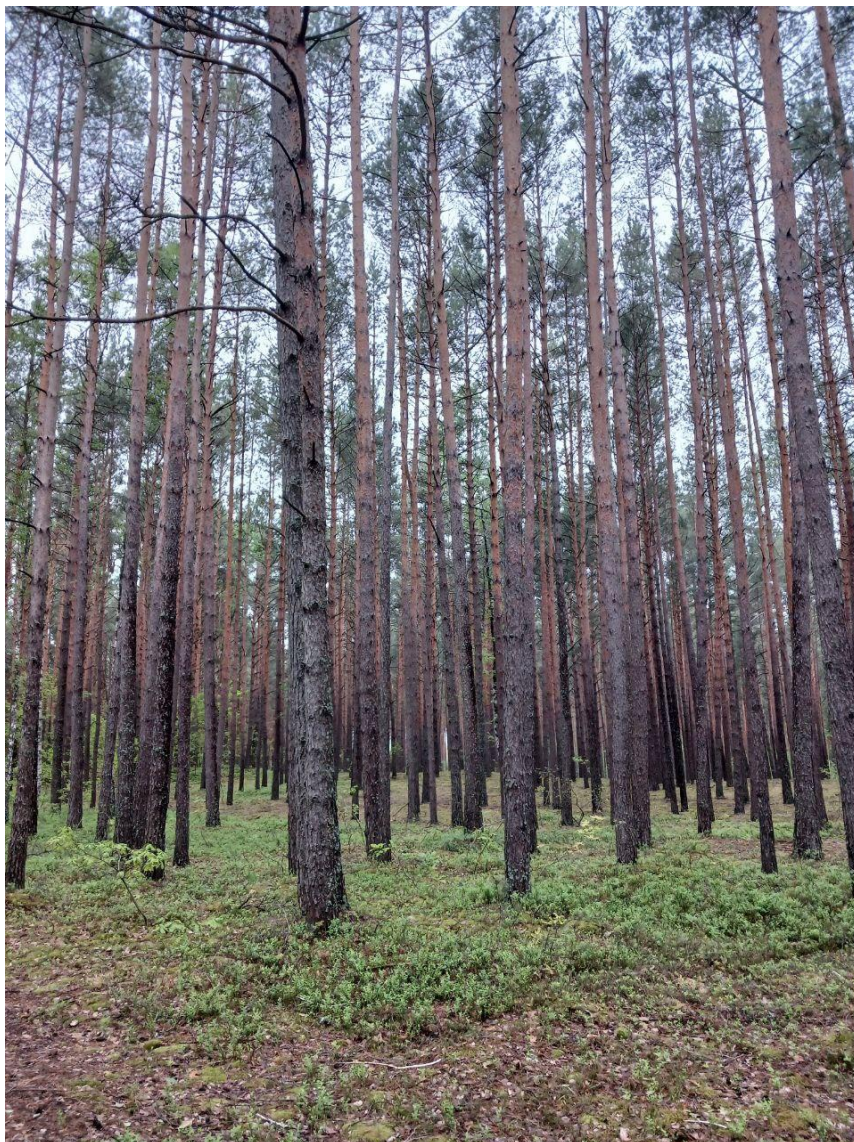

Рис. 4.7. ТПП 4 Загальний вигляд 53-річного соснового насадження
Золотинського лісництва кв. 10, вид. 3, Дата зйомки: 26.05.2025

Ці дві площі відображають період інтенсивного росту дерев у висоту та діаметр, а також природного проріджування насаджень, про що свідчить зменшення кількості дерев на гектар. Наявність чорниці на пробній площі №4 знову ж таки може вказувати на відмінності у зволоженні або освітленні порівняно з пробною площею №3, де надґрунтовий покрив відсутній.

Пристигаючі та стиглі насадження (Пробні площі 5 та 6)

Пробні площі №5 та №6 характеризують старші насадження сосни.

Пробна площа №5 закладена у кв. 16 вид. 5 на площі 0,5 га (50x100м). Її вік – 77 років, висота – 28,5 м, діаметр – 29,5 см. Відноситься до I класу бонітету.

Повнота порівняно низька – 0,56, що може бути наслідком природного відпаду або лісогосподарських заходів. Запас деревини становить 380 м³ на 1 га. Тип лісу – В3. Кількість дерев сосни значно менша – 450 шт. на 1 га. Живий надґрунтовий покрив – чорниця. На цій ділянці відмічено підріст звичайного дуба, крушини ламкої та горобини звичайної, що свідчить про початок зміни порід або формування другого ярусу.

Рис. 4.8. ТПП 5 Загальний вигляд 77-річного соснового насадження
Золотинського лісництва кв. 16, вид. 5, Дата зйомки: 26.05.2025

Пробна площа №6 розташована у кв. 14 вид. 7 на площі 0,5 га (50x100м). Вона має вік 74 роки, висоту 28 м та найбільший діаметр серед усіх ділянок – 32 см. Клас бонітету – Іа, що вказує на вищу продуктивність, ніж І клас. Повнота –

0,75, а запас деревини – 350 м³ на 1 га. Тип лісу – В1. Кількість дерев сосни – 460 шт. на 1 га. Живий надґрунтовий покрив відсутній.

Рис. 4.9. ТПП 6 Загальний вигляд 74-річного соснового насадження
Золотинського лісництва кв. 14, вид. 7, Дата зйомки: 26.05.2025

Ці дані показують розвиток насаджень у старшому віці, коли відбувається подальше зменшення густоти стояння, але при цьому продовжується приріст за запасом деревини. Наявність підросту на пробній площі №5 є важливою характеристикою, яка може впливати на майбутнє формування насадження.

Загалом, ці пробні площі дають змогу дослідити динаміку росту соснових насаджень у Золотинському лісництві, вплив віку, повноти та екологічних умов (зокрема, надґрунтового покриву) на їхні таксаційні показники.

Розподіл за класами бонітету та повнотою:

Бонітет: Загалом, у філії переважають насадження 1-2 класів бонітету, на їхню частку припадає 66,6% від загальної площі вкритої лісовою рослинністю лісових ділянок. Це вказує на сприятливі умови зростання для більшості соснових насаджень. Хоча 4,8% площі (2252,3 га) займають низькобонітетні (5 і нижче класів бонітету) насадження, це пояснюється зростанням на перезволожених або дуже сухих піщаних ґрунтах. Динаміка середнього бонітету для сосни звичайної залишається стабільною – 1,8, що свідчить про збереження високої продуктивності.

Повнота: Більшість насаджень мають повноту 0,7 (41,5%) та 0,6 (21,6%). Проте, насадження з повнотою 0,3-0,4 займають 1284,6 га, що зумовлено зростанням в умовах надмірного зволоження та наявністю осередків хвороб лісу. Ці показники, що відображають реальні умови, будуть враховані при інтерпретації результатів наших пробних площ. Середня повнота для сосни звичайної незначно знизилася з 0,73 до 0,70 за ревізійний період.

Динаміка середніх таксаційних показників:

Сосна звичайна продемонструвала зростання середнього віку з 50 до 54 років та запасу на 1 га зі 171 м³/га до 188 м³/га за ревізійний період. Ці дані є важливими для верифікації та обґрунтування таксаційних показників наших пробних площ, оскільки вони показують загальну тенденцію зростання запасів деревини в соснових насадженнях надлісництва.

Таким чином, при створенні пробних площ та зборі даних, ми орієнтуємося на реальні таксаційні показники соснових насаджень Висоцького надлісництва, що дозволяє нам забезпечити репрезентативність та достовірність наших моделей для подальшої оцінки продуктивності та стійкості цих лісів.

Висновок до розділу 4

Підсумовуючи результати дослідження, проведеного у розділі 3, присвяченому аналізу даних з пробних площ, що були закладені у 30, 50 та 70-річних насадженнях сосни звичайної на прикладі Золотинського лісництва філії

«Висоцьке лісове господарство» ДП «Ліси України», можна зробити наступні ключові висновки:

Нами було обґрунтовано вибір саме цих вікових груп для дослідження на прикладі закладених пробних площ, спираючись на їх репрезентативність для різних етапів розвитку соснових деревостанів у регіоні Полісся. 30-річні насадження представляють жердинний вік, критичний для формування майбутньої продуктивності та оцінки ефективності рубок догляду. 50-річні насадження відображають середньовіковий етап, характеризуючись активним приростом та значним накопиченням деревини. Натомість, 70-річні насадження ілюструють пристигаючий вік, демонструючи досягнутий ресурсний потенціал перед рубками головного користування.

Завдяки аналізу матеріалів лісовпорядкування Висоцького надлісництва, що включають загальні та видові таксаційні показники, ми змогли здійснити таксаційну характеристику даних, отриманих з цих пробних площ. Виявлено, що сосна звичайна є домінуючою породою, і більшість насаджень характеризуються високим бонітетом (переважають 1-й та 2-й класи), що свідчить про сприятливі умови місцезростання для цієї породи. Загальний запас деревини та його динаміка вказують на ефективний приріст та продуктивність лісів надлісництва.

Таким чином, результати дослідження на закладених пробних площах дозволили нам не лише підтвердити загальні тенденції росту та розвитку соснових насаджень, які відображені в таксаційних матеріалах, але й виявити конкретні аспекти, що потребують уваги при плануванні лісогосподарських заходів. Це стосується як оптимізації рубок догляду на ранніх стадіях розвитку, так і розробки стратегій управління насадженнями, що зазнають впливу несприятливих факторів, таких як перезволоження та хвороби. Отримані дані є цінною основою для розробки практичних рекомендацій, спрямованих на підвищення продуктивності та стійкості соснових лісів Золотинського лісництва та філії «Висоцьке лісове господарство» в цілому.

ВИСНОВКИ

1. Лісовий фонд України, що наближається до 10,6 млн га, характеризується нерівномірністю розподілу лісів, при цьому сосна є домінуючим видом, займаючи близько 33% лісової площі. Це підкреслює її ключову роль у лісовому господарстві країни

2. Висоцьке надлісництво, розташоване в північній частині Рівненської області, є частиною Західного Полісся, що характеризується найбільш вологим кліматом в Україні та високою заболоченістю. Ці природні умови суттєво впливають на ріст та розвиток соснових насаджень.

3. Таксаційні показники лісового фонду філії свідчать про позитивну динаміку: загальна площа вкритих лісовою рослинністю ділянок збільшилася на 39,7%, а загальний запас деревини зріс на 43,5% за ревізійний період. Це, зокрема, пов'язано з реорганізацією лісгоспів і укрупнення філій.

4. Аналіз вікової структури насаджень показав переважання середньовікових та пристигаючих деревостанів, тоді як частка молодняків є меншою від оптимальної. Це вказує на необхідність подальшої оптимізації лісовідновлення для забезпечення збалансованого вікового розподілу.

5. Більшість насаджень характеризуються високим бонітетом (66,6% належить до 1-2 класів бонітету) та оптимальною повнотою (41,5% мають повноту 0,7), що свідчить про високу продуктивність лісів філії. Однак, наявність ділянок з низькою повнотою (0,3-0,4) зумовлена надмірним зволоженням та осередками хвороб лісу, що потребує відповідних санітарно-оздоровчих заходів.

6. Лісогосподарські заходи у філії спрямовані на підвищення продуктивності та покращенню захисних властивостей лісів, проте ефективність цих заходів частково знижується через вплив зовнішніх факторів, таких як перезволоження, наявність шкідників (вершинний короїд) та лісові пожежі, що призвели до загибелі 108,7 га насаджень.

7. Територія Золотинського лісництва на 100% знаходиться в зоні

радіаційного забруднення (переважно 3-я зона), що накладає суттєві обмеження на господарську діяльність, включаючи використання деревини та заготівлю побічної продукції лісу. Це вимагає постійного дозиметричного контролю та адаптованих методів лісоуправління.

8. Дослідження на пробних площах у 30, 50 та 70-річних насадженнях сосни звичайної дозволило оцінити динаміку росту та розвитку цих деревостанів на різних етапах. Отримані дані підтверджують загальні тенденції росту та розвитку соснових насаджень, виявлені в таксаційних матеріалах, і є основою для розробки практичних рекомендацій щодо підвищення продуктивності та стійкості соснових лісів в умовах Полісся.

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ

1. Адаменко Т. І. Агрокліматичне зонування території України з врахуванням зміни клімату. Київ : ВЕГО «МАМА-86», 2014. 16 с.
2. Андреева О. Ю., Гузій А. І., Вишневський А. В. Особливості поширення осередків масового розмноження короїдів у соснових насадженнях Полісся України. Науковий вісник НЛТУ України, 2018. Т. 28, № 5. С. 65–70.
3. Атлас рослин-індикаторів / Краснов В. П., Орлов О. О., Ведмідь М. М. Новоград-Волинський, 2009. 488 с.
4. Бала О. П. Лісова політика і таксація : Серія "Лісівництво та декоративне садівництво" 2016. Вип. 238 с.
5. Боярська Лісодослідна станція : веб-сайт. URL: <https://www.blids.com.ua/> (дата звернення: 03.06.2025).
6. Вишневський А. В. Просторовий розподіл підросту під наметом стиглих соснових деревостанів у борових умовах. Лісівництво і агролісомеліорація, 2015. Вип. 126. С. 114–119.
7. Генсірук С. А. Ліси України : Львів : Наук. тов. ім. Шевченка, Укр. держ. Лісотехнічний університет, 2002. 496 с.
8. Гордієнко М. І., Гузь М. М., Дебринюк Ю. М., Маурер В. М. Лісові культури: підручник Львів : «Камула», 2005. 752 с.
9. Гордієнко М. І., Гордієнко Н. М. Лісівничі властивості деревних рослин : навч. посіб. Київ : ТОВ «Вістка», 2005. 135 с.
10. Державне агентство лісових ресурсів України : веб-сайт. URL: <https://forest.gov.ua> (дата звернення: 25.05.2025).
11. Довідник з лісового фонду України за матеріалами державного обліку лісів станом на 01.01.2011 року. Ірпінь, 2012. 130 с.
12. Заячук В. Я. Дендрологія: підручник. Львів : Апріорі, 2008. 656 с. 13. Зібцев С. В., Сошенський О. М., Гуменюк В. В., Корень В. А. Багаторічна динаміка лісових пожеж в Україні. Ukrainian journal of forest and wood science. 2019. Vol. 10, No. 3. С. 27–40.

13. Інструктивно-методичні вказівки щодо здійснення лісовпорядкування. Ірпінь : Державне агентство лісових ресурсів України Українське державне проектне лісовпорядне виробниче об'єднання, 2024. 161 с.

14. Інтродукція рослин. Фармацевтична енциклопедія : веб-сайт. URL: <https://www.pharmencyclopedia.com.ua/article/3353/introdukciya-roslin> (дата звернення: 26.05.2025).

15. Ковалевський С. Б., Кроль А. В. Особливості росту 30–50-річних культур сосни звичайної: Київ, 2018. 4 с.

16. Ковалевський С. Б., Марчук Ю. М., Маєвський К. В., Курдюк О. М. Бурштин на території Українського Полісся: утворення, видобуток, наслідки. Лісове і садово-паркове господарство. 2017. № 13.

17. Кохно М. А., Курдюк А. М. Теоретические основы и опыт интродукції древесных растений в Украине: навч. посіб. Київ : Наук. думка, 1994. 188 с.

18. Коротун І. М., Коротун Л. К. Природні умови і ресурси України : навч. посіб. до курсу "Природні ресурси України". Рівне, 1995. 175 с.

19. Коротун І. М., Коротун Л. К. Природні умови і ресурси України. Навчальний посібник до курсу "Природні ресурси України", для студентів екологічних спеціальностей вищих навчальних закладів. Рівне, 1995. 34 с.

20. Липа О. А. Дендрологія з основами акліматизації : навч. посіб. Київ : Вища школа, 1997. 224 с.

21. Лісовий кодекс України. Київ : Юрид. літ., 2006. 56 с.

22. Мельнійчук М. М., Чабанчук В. Ю. Сучасний стан соснових насаджень Рівненської області. Науковий вісник Східноєвропейського національного університету імені Лесі Українки. Серія: Біологічні науки, 2016. Вип. 10. С. 108–112.

23. Моніторинг шкідливих організмів лісових екосистем : навчальний посібник / Пузріна Н. В., Мешкова В. Л., Миронюк В. В. та ін. Київ, 2021. 273 с.

24. Наукові читання 2023 : збірник матеріалів науково-практичної конференції науково-педагогічних працівників, докторантів та аспірантів НІ Екології та лісу (16 червня 2023 року). Житомир : Поліський національний

університет, Науково-інноваційний інститут екології та лісу, 2023. 64 с.

25. Науковий вісник НЛТУ України : веб-сайт. URL: <https://nv.nltu.edu.ua/index.php/journal/article/view/2331> (дата звернення: 17.06.2025).

26. План лісоуправління : веб-сайт. URL: <https://e-forest.gov.ua/wp-content/uploads/2025/03/Plan-lisoupravlinnia-kintsevyj.pdf> (дата звернення: 23.05.2025).

27. Погребняк П. С. Основи лісової типології : підручник. Київ : Из-во АН УРСР, 1955. 452 с.

28. Природа УРСР. Клімат / Бабиченко В.Н., Барабаш М.Б., Логвинов К.Т. та ін. Київ : Наук. думка, 1984. 234 с.

29. Програма та методичні поради з проходження практики, збору аналітичного і польового матеріалу студентами ОС «Бакалавр» напряму підготовки 6.090103 – «Лісове і садово-паркове господарство»: Київ: НУБіП України, 2015. 40 с.

30. Про природно-заповідний фонд України : Закон України від 16 черв. 1992 р. № 2456-ХІІ : URL: <http://zakon.nau.ua/doc/?code=2456-12> (дата звернення: 25.05.2025). 32. Про затвердження Методичних вказівок з відведення і таксації лісосік, видачі лісорубних квитків та огляду місць заготівлі деревини в лісах Державного агентства лісових ресурсів України : URL: <https://zakon.rada.gov.ua/rada/show/v0009820-13#Text> (дата звернення: 28.05.2025).

31. Схема розміщення на гугл-картах : Гугл-карта : веб-сайт. URL: <https://maps.app.goo.gl/ADjCAJHcbcdDfptS8> (дата звернення: 21.05.2025).

32. Тези Всеукраїнської науково-практичної конференції здобувачів вищої освіти і молодих вчених «Сталий розвиток країни в рамках Європейської інтеграції» / Міщенко І. І : Державний університет «Житомирська політехніка», 2020. 201 с.

33. Термена Б. К. Лісознавство з основами лісництва: Навчальний посібник

для студентів біологічних спеціальностей вищих навчальних закладів. Чернівці : Книги – XXI, 2004. 160 с.

34. Типологічна характеристика і розміщення лісів за природними зонами. Зелені скарби України / за ред. С. А. Генсірука. Київ : Т. 2, 1991. 61 с.

35. Філія «Висоцьке лісове господарство» : веб-сайт. URL: https://www.google.com/url?sa=t&rct=j&q=&esrc=s&source=web&cd=&ved=2ahUKEwippNmtrMaNAxXfJBAIHT1FC2cQFnoECB4QAQ&url=https%3A%2F%2Fwww.facebook.com%2Fvygodalis%2F%3Flocale%3Dru_RU&usg=AOvVaw02KWD06LdLczjUev390i8R&opi=89978449
(дата звернення: 02.05.2024).

ДОДАТКИ

Додаток А

ДЕРЖАВНЕ АГЕНТСТВО ЛІСОВИХ РЕСУРСІВ УКРАЇНИ

НАКАЗ

від «09» 11 2022 р.

Київ

№ 1014

Про затвердження ПОЛОЖЕННЯ ПРО
ЦЕНТРАЛЬНО-ЗАХІДНЕ МІЖРЕГІОНАЛЬНЕ
УПРАВЛІННЯ ЛІСОВОГО ТА
МИСЛИВСЬКОГО ГОСПОДАРСТВА

Відповідно до статті 21 Закону України «Про центральні органи виконавчої влади», постанови Кабінету Міністрів України від 07.09.2022 № 1003 «Деякі питання реформування управління лісової галузі», наказу Міністерства захисту довкілля та природних ресурсів України від 29.09.2022 № 404 «Про затвердження Положення про міжрегіональні управління лісового та мисливського господарства Державного агентства лісових ресурсів України», зареєстрованого в Міністерстві юстиції України 13.10.2022 за № 1231/38567, Положенням про Державне агентство лісових ресурсів України, затвердженим постановою Кабінету Міністрів України від 08.10.2014 № 521,

НАКАЗУЮ:

1. Затвердити ПОЛОЖЕННЯ ПРО ЦЕНТРАЛЬНО-ЗАХІДНЕ МІЖРЕГІОНАЛЬНЕ УПРАВЛІННЯ ЛІСОВОГО ТА МИСЛИВСЬКОГО ГОСПОДАРСТВА, що додається.

2. Установити, що місцезнаходженням ЦЕНТРАЛЬНО-ЗАХІДНОГО МІЖРЕГІОНАЛЬНОГО УПРАВЛІННЯ ЛІСОВОГО ТА МИСЛИВСЬКОГО ГОСПОДАРСТВА є м. Вінниця, вул. Пирогова, буд. 26.

3. Начальнику ЦЕНТРАЛЬНО-ЗАХІДНОГО МІЖРЕГІОНАЛЬНОГО УПРАВЛІННЯ ЛІСОВОГО ТА МИСЛИВСЬКОГО ГОСПОДАРСТВА:

3.1. Подати Положення на державну реєстрацію у встановленому законодавством порядку.

3.2. Надати в місячний строк з дня затвердження Положення Державному агентству лісових ресурсів України інформацію про результати виконання цього наказу.

4. Контроль за виконанням цього наказу залишаю за собою.

Голова

Юрій БОЛОХОВЕЦЬ

ЗАТВЕРДЖЕНО

Наказ Державного агентства
лісових ресурсів України09.11.2022 № 1014

**ПОЛОЖЕННЯ
ПРО ЦЕНТРАЛЬНО-ЗАХІДНЕ МІЖРЕГІОНАЛЬНЕ УПРАВЛІННЯ
ЛІСОВОГО ТА МИСЛИВСЬКОГО ГОСПОДАРСТВА**

1. ЦЕНТРАЛЬНО-ЗАХІДНЕ МІЖРЕГІОНАЛЬНЕ УПРАВЛІННЯ ЛІСОВОГО ТА МИСЛИВСЬКОГО ГОСПОДАРСТВА (далі – Управління) підпорядковуються Держлісагентству та є його територіальним органом.

Голови Вінницької, Черкаської та Кіровоградської обласних державних адміністрацій координують діяльність Управління і сприяє йому у виконанні покладених на нього завдань у межах Вінницької, Черкаської та Кіровоградської області.

2. Управління у своїй діяльності керується Конституцією та законами України, указами та дорученнями Президента України, постановами Верховної Ради України, прийнятими відповідно до Конституції та законів України, актами Кабінету Міністрів України, дорученнями Прем'єр-міністра України, наказами Міндовкілля, дорученнями Міністра захисту довкілля та природних ресурсів України, наказами Держлісагентства, дорученнями Голови Держлісагентства, актами Ради міністрів Автономної Республіки Крим, місцевих державних адміністрацій, органів місцевого самоврядування, а також цим Положенням.

3. Завданням Управління є реалізація повноважень Держлісагентства у сфері лісового та мисливського господарства на території Вінницької, Черкаської та Кіровоградської області.

4. Управління відповідно до покладених на нього завдань:
Надає адміністративні послуги - видає в установленому порядку:
посвідчення мисливця;
дублікат посвідчення мисливця;
щорічну контрольну картку обліку добутої дичини і порушень правил полювання;
дублікат щорічної контрольної картки обліку добутої дичини і порушень правил полювання.

Здійснює:
державний контроль за дотриманням вимог нормативно-правових актів щодо ведення лісового господарства (крім державного контролю з карантину рослин та у сфері захисту рослин);

державний контроль за дотриманням законодавства в галузі мисливського господарства і полювання;

контроль за виконанням договорів про умови ведення мисливського господарства;

видачу спеціальних дозволів на заготівлю деревини в порядку рубок головного користування;

видачу дозволів на використання мисливських тварин, що перебувають у державній власності, а також на відстріл та відлов хижих та шкідливих тварин за винятком тих, що знаходяться на територіях та об'єктах природно-заповідного фонду;

видачу паспортів на собак мисливських порід, інших ловчих звірів і птахів;

видачу сертифікатів про походження лісоматеріалів.

Управляє об'єктами державної власності, в межах, визначених законодавством.

Узагальнює практику застосування законодавства у сфері лісового та мисливського господарства, реалізовує державну політику у сфері лісового та мисливського господарства та вносить Держлісагентству пропозиції щодо вдосконалення законодавства у сфері лісового та мисливського господарства.

Організовує:

збір інформації для ведення лісовпорядкування, обліку лісів, державного лісового кадастру та державного кадастру мисливських тварин, що перебувають на території України;

ведення державного обліку чисельності і добування мисливських тварин;

виготовлення бланків посвідчень мисливця та щорічних контрольних карток обліку добутої дичини і порушень правил полювання;

виконання заходів щодо визначення рівня радіоактивного забруднення лісів, радіаційний контроль лісової продукції, дозиметричний контроль робочих місць та доз опромінення працівників;

виконання протипожежних, лісозахисних та інших лісоохоронних заходів на підприємствах, в установах і організаціях, що належать до сфери управління Держлісагентства, та координуються Управлінням.

Забезпечує:

організацію ведення лісовпорядкування та впорядкування мисливських угідь;

ведення відповідно до законодавства моніторингу лісів та мисливських тварин;

охорону та регулювання чисельності тварин в мисливських угіддях державного мисливського резерву (запасу);

складання зведених відомостей проєктів лісових культур, плантацій і природного поновлення та звіту про проведення лісокультурних робіт;

подання документів Держлісагентству з питань надання у користування мисливських угідь;

впровадження у лісове та мисливське господарство результатів науково-дослідних та дослідно-конструкторських робіт, необхідних для реалізації програм розвитку лісового та мисливського господарства;

функціонування державної лісової охорони, координують діяльність лісової охорони інших постійних лісокористувачів і власників лісів, реалізації державної політики у сфері пожежної безпеки, забезпечують організацію та координацію діяльності з охорони державного мисливського фонду і заходів з регулювання чисельності мисливських, хижих та шкідливих для мисливського господарства тварин;

виконання завдань цивільного захисту у складі функціональної підсистеми охорони лісів, техногенну та пожежну безпеку, здійснення заходів щодо захисту населення і територій під час надзвичайних ситуацій та запобігання їх виникненню;

здійснення наземно-авіаційної охорони лісів від пожеж, незаконних рубок та інших порушень лісового законодавства, захист лісу від шкідників і хвороб та іншого шкідливого впливу на території лісового фонду підприємств, установ і організацій, що належать до сфери управління Держлісагентства.

Вирішує в межах повноважень, передбачених законом, спори з питань охорони, захисту, використання та відтворення лісів, що перебувають у державній власності.

Погоджує користувачам мисливських угідь пропускну спроможність мисливських угідь, строки полювання та порядок його здійснення, норму добування мисливських тварин, проекти організації та розвитку мисливського господарства.

Координує діяльність підприємств, установ, організацій, що належать до сфери управління Держлісагентства, крім підприємств, установ, організацій, які безпосередньо підпорядковуються Держлісагентству.

Розглядає клопотання разом з матеріалами до них про віднесення лісів до відповідної категорії та надсилає їх у встановленому порядку до Держлісагентства.

В межах повноважень бере участь в:

підготовці пропозицій щодо лімітів і норм використання мисливських тварин;

підготовці пропозицій щодо надання в користування мисливських угідь та припинення права користування ними;

міжнародному співробітництві у сфері ведення лісового та мисливського господарства;

розробленні та виконанні загальнодержавних, регіональних (місцевих) програм з охорони, захисту, використання, відтворення лісів та розвитку мисливського господарства;

Приймає в установленому порядку рішення про припинення полювання.

Розглядає згідно із законодавством справи про адміністративні правопорушення і в межах своїх повноважень приймає відповідні рішення.

Здійснює заходи щодо забезпечення споживачів деревиною, виробами з неї та іншою продукцією лісового та мисливського господарства.

Погоджує в установленому порядку надання лісів у постійне користування, а також лісів державної та комунальної власності в довгострокове тимчасове користування.

Реєструє договори довгострокового тимчасового користування лісами приватної власності.

Виділяє особливо захисні лісові ділянки.

Погоджує повну або часткову заборону застосування окремих видів і способів рубок в особливо захисних лісових ділянках.

Затверджує матеріали лісовпорядкування.

Надає дозвіл на переведення земельних лісових ділянок до нелісових земель у цілях, пов'язаних з веденням лісового господарства.

Подає до відповідних органів виконавчої влади пропозиції щодо встановлення максимальних норм безплатного збору дикорослих трав'яних рослин, квітів, ягід, горіхів, грибів тощо, а також лімітів використання лісових ресурсів при заготівлі другорядних лісових матеріалів та здійсненні побічних лісових користувань.

Надає дозвіл на вирубування насінників і плесових дерев, крім територій і об'єктів природно-заповідного фонду.

Продовжує строки залісення у зв'язку з необхідністю ліквідації наслідків стихії (вітровал, пожежа, посуха тощо).

Припиняє у межах своєї компетенції в порядку, визначеному законодавчими актами, роботи, що здійснюються підприємствами, установами, організаціями і громадянами, якщо під час їх проведення не виконуються встановлені технологічні, санітарні та інші спеціальні вимоги щодо безпеки природного стану лісів та їх відтворення.

Погоджує додаткову заготівлю деревини під час проведення рубок головного користування в межах не використаного за попередні роки обсягу діючої розрахункової лісосіки.

Приймає рішення про збільшення ширини лісосіки, встановленої нормативно-правовими актами з питань ведення лісового господарства, під час проведення суцільної рубки головного користування (крім ялицевих і букових лісів на гірських схилах).

Вносить пропозиції щодо виділення лісових ділянок для культурно-оздоровчих, рекреаційних, спортивних, туристичних і освітньо-виховних цілей.

Погоджує розчищення лісових ділянок у зв'язку з будівництвом лісових доріг за межами виділення лісових ділянок, а також склад підрозділів з відведення і таксації лісосік.

Надає відстрочення на заготівлю деревини та вивезення деревини у випадку стихії або інших причин, що унеможливають заготівлю та вивезення деревини.

Погоджує перенесення строку огляду місць використання лісових ресурсів через несприятливі погодні умови (снігопад, повінь) або бездоріжжя.

Здійснює інші повноваження, визначені законами України.

5. Управління з метою організації своєї діяльності:

забезпечує здійснення заходів щодо запобігання корупції і контроль за їх виконанням;

забезпечує ефективне, результативне і цільове використання бюджетних коштів;

організовує планово-фінансову роботу, здійснює контроль за використанням фінансових і матеріальних ресурсів, забезпечує організацію та вдосконалення бухгалтерського обліку;

забезпечує здійснення внутрішнього аудиту та внутрішнього контролю;

організовує розгляд звернень громадян з питань, що належать до їх компетенції, виявляє та усуває причини, що призводять до подання громадянами скарг;

забезпечує доступ до публічної інформації, що перебуває у його володінні;

забезпечує у межах своїх повноважень реалізацію державної політики стосовно захисту інформації з обмеженим доступом;

забезпечує у межах своїх повноважень виконання завдань з мобілізаційної підготовки та мобілізації;

організовує роботу з укомплектування, зберігання, обліку та використання архівних документів.

6. Управління та його посадові особи в межах своїх повноважень мають право:

залучати до виконання окремих робіт, участі у вивченні окремих питань вчених і фахівців, спеціалістів органів виконавчої влади, підприємств, установ, організацій (за погодженням з їх керівниками), представників інститутів громадянського суспільства;

одержувати в установленому законодавством порядку для здійснення покладених на них функцій інформацію, документи і матеріали від державних органів та органів місцевого самоврядування, підприємств, установ, організацій усіх форм власності та їх посадових осіб, а також громадян та їх об'єднань інформацію, документи і матеріали, необхідні для виконання покладених на них завдань;

скликати наради, утворювати консультативні, дорадчі та інші допоміжні органи і служби (ради, комісії, колегії, робочі групи тощо) для сприяння здійсненню покладених на Управління завдань;

організовувати, проводити виставкові заходи, конференції, семінари, наради з питань, що належать до їх компетенції, а також брати участь у таких заходах;

користуватися інформаційними базами даних державних органів, державною системою урядового зв'язку та іншими технічними засобами;

проводити перевірки дотримання вимог законодавства у сфері лісового (в лісах підприємств, установ і організацій, що належать до сфери управління Держлісагентства) та мисливського господарства;

складати протоколи про адміністративні правопорушення та розглядати відповідно до законодавства справи про адміністративні правопорушення;

перевіряти в установленому порядку в громадян і юридичних осіб наявність дозволів та інших документів на використання лісових ресурсів і користування лісами та на право полювання, використання ресурсів державного мисливського фонду, з ведення мисливського господарства, мисливського собаківництва, добування, зберігання, утримання, перероблення і реалізації мисливських тварин та продукції полювання;

видавати обов'язкові для виконання приписи з питань, що належать до їх повноважень;

доставляти осіб, які вчинили лісопорушення, порушення правил полювання, якщо особу яка вчинила порушення не може бути встановлено на місці порушення, у поліцію чи в приміщення виконавчого органу сільської, селищної, міської ради;

видувати в установленому законом порядку у громадян і юридичних осіб, які порушили лісове законодавство, документи на право використання лісових ресурсів, добуті деревину і інші продукти лісу та знаряддя правопорушень;

вилучати в порядку, визначеному законом, у осіб, які порушують правила полювання, знаряддя добування тварин (у тому числі водних), транспортні (в тому числі плавучі) засоби, обладнання і предмети, що були знаряддям порушень, незаконно добутих тварин та іншу продукцію полювання, а також відповідні документи;

проводити у випадках, встановлених законом, фотографування, звукозапис, кіно- і відеозйомку як допоміжний засіб для запобігання порушенням у сфері охорони, захисту, використання та відтворення лісів, а також у галузі мисливського господарства та полювання;

вільно відвідувати підприємства, установи та організації, які здійснюють добування, утримання, зберігання або переробку мисливських тварин, території та об'єкти природно-заповідного фонду з метою здійснення нагляду за дотриманням вимог законодавства про охорону тваринного світу, ведення мисливського господарства та здійснення полювання;

зупиняти чи припиняти полювання та іншу діяльність, що проводиться з порушеннями вимог Закону України "Про мисливське господарство та полювання";

визначати за затвердженими таксами і методиками розмір збитків, завданих лісовому або мисливському господарству, та шкоди, заподіяної лісу внаслідок порушення законодавства у галузі лісового, мисливського господарства та полювання;

використовувати під час виконання службових обов'язків попутний транспорт і засоби зв'язку, що належать користувачу мисливських угідь;

анулювати видані ними дозволи на полювання та добування мисливських тварин в інших цілях;

викликати громадян, у тому числі посадових осіб, для одержання від них усних або письмових пояснень у зв'язку з порушенням ними лісового законодавства або законодавства у галузі мисливського господарства та полювання;

використовувати відповідно до законодавства спеціальні засоби.

7. Управління здійснює свої повноваження безпосередньо.

8. Управління під час виконання покладених на нього завдань у межах відповідних адміністративно-територіальних одиниць взаємодіють з місцевими державними адміністраціями, органами місцевого самоврядування, а також підприємствами, установами, організаціями згідно із законодавством.

9. Управління у межах своїх повноважень видає накази організаційно-розпорядчого характеру.

Накази Управління можуть бути скасовані Головою Держлісагентства повністю чи в окремій частині, у тому числі за дорученням Міністра захисту довкілля та природних ресурсів України, а також Міністром захисту довкілля та природних ресурсів України у разі відмови Голови Держлісагентства скасувати такий акт.

10. Управління очолює начальник, який призначається на посаду і звільняється з посади Головою Держлісагентства відповідно до законодавства про державну службу, за погодженням з Міністром захисту довкілля та природних ресурсів України.

Начальник Управління може мати заступників, у тому числі одного першого, які призначаються на посаду і звільняються з посади Головою Держлісагентства відповідно до законодавства про державну службу, за погодженням з Міністром захисту довкілля та природних ресурсів України.

11. Начальник Управління:

здійснює керівництво діяльністю Управління, несе персональну відповідальність за організацію та результати його діяльності;

організовує та забезпечує виконання Управлінням Конституції та законів України, постанов Верховної Ради України, прийнятих відповідно до Конституції та законів України, актів Президента України та Кабінету Міністрів України, доручень Прем'єр-міністра України, наказів Міндовкілля, доручень Міністра захисту довкілля та природних ресурсів України, наказів Держлісагентства та доручень Голови Держлісагентства, розпоряджень голови місцевої держадміністрації;

вносить Голові Держлісагентства пропозиції щодо визначення пріоритетів роботи Управління і шляхів виконання покладених на нього завдань та подає на затвердження плани роботи Управління;

звітує перед Головою Держлісагентства, головою місцевої держадміністрації про виконання покладених на Управління завдань та планів роботи у межах відповідних адміністративно-територіальних одиниць;

забезпечує в установленому порядку дієву взаємодію з місцевою держадміністрацією у межах відповідних адміністративно-територіальних одиниць;

забезпечує надання місцевій держадміністрації інформації, необхідної для здійснення нею державного контролю;

здійснює добір кадрів в Управління;

організовує роботу з підготовки, перепідготовки та підвищення кваліфікації працівників Управління;

призначає на посади та звільняє з посад в порядку, передбаченому законодавством про державну службу, державних службовців Управління, присвоює їм ранги державних службовців, приймає рішення про їх заохочення та притягнення до дисциплінарної відповідальності (крім своїх першого заступника та заступників);

приймає на роботу і звільняє з роботи в порядку, передбаченому законодавством про працю, працівників Управління, приймає рішення щодо їх заохочення та притягнення до дисциплінарної відповідальності;

порушує перед Головою Держлісагентства питання щодо заохочення та притягнення до дисциплінарної відповідальності свого першого заступника та заступників;

підписує накази Управління;

розподіляє обов'язки між першим заступником та заступниками начальника Управління;

затверджує положення про структурні підрозділи, посадові інструкції державних службовців та працівників Управління;

здійснює інші повноваження відповідно до законодавства.

Начальник Управління підзвітний та підконтрольний відповідно голові державної адміністрації з питань здійснення повноважень місцевих державних адміністрацій у межах відповідної адміністративно-територіальної одиниці.

12. Для узгодженого вирішення питань, що належать до компетенції Управління, обговорення найважливіших напрямів його діяльності в Управлінні утворюється колегія.

Рішення колегії реалізуються шляхом прийняття наказу Управління.

Для розгляду наукових рекомендацій та проведення фахових консультацій з основних питань діяльності в Управлінні можуть утворюватися інші постійні або тимчасові консультативні, дорадчі та інші допоміжні органи.

Рішення про утворення чи ліквідацію колегії, інших постійних або тимчасових консультативних, дорадчих та інших допоміжних органів, їх кількісний та персональний склад, положення про них затверджуються начальником Управління.

13. Управління діє на підставі цього положення.

14. Управління утримується за рахунок коштів державного бюджету.

Структуру Управління затверджує Голова Держлісагентства за погодженням з Міністром захисту довкілля та природних ресурсів України.

Штатний розпис та кошторис Управління затверджує Голова Держлісагентства.

Чисельність працівників Управління затверджує Голова Держлісагентства в межах граничної чисельності працівників, визначеної Кабінетом Міністрів України для територіальних органів Держлісагентства.

15. Управління утворюються у порядку, передбаченому статтею 21 Закону України «Про центральні органи виконавчої влади».

16. Управління є юридичною особою, має самостійний баланс, рахунки в органах Державної казначейської служби України, печатку із зображенням Державного Герба України та своїм найменуванням.

Додаток Б

Тимчасова пробна площа №1 закладена в Золотинському лісництві філії "Висоцьке ЛГ" кв.7 вид. 13 в насадженні з головною породою сосною звичайною на площі 0,4 га (50х80м)

Склад насадження – 10Сз

Вік – 24 роки

Висота – 8 м

Діаметр – 14 см

Клас бонітету – III

Повнота – 0,98

Запас деревини на 1 га – 99 м³

Тип лісу – А₂

Кількість дерев сосни на 1 га – 1500 шт.

Розміщення посадкових місць- 3 × 0,5 м

Схема змішування- Комбіноване чергування рядів і смуг

Рельєф – рівнинний

Ґрунт – Сірий лісовий

Живий надґрунтовий покрив – відсутній.

Тимчасова пробна площа №2 закладена в Золотинському лісництві філії "Висоцьке ЛГ" кв.9 вид. 12 в насадженні з головною породою сосною звичайною на площі 0,5 га (50х100м)

Склад насадження – 10Сз

Вік – 26 років

Висота – 9 м

Діаметр – 13 см

Клас бонітету – III

Повнота – 0,95

Запас деревини на 1 га – 102 м³

Тип лісу – В₃

Кількість дерев сосни на 1 га – 1700 шт.

Розміщення посадкових місць- $3 \times 0,5$ м

Схема змішування- Комбіноване чергування рядів і смуг

Рельєф – рівнинний

Грунт – Сірий лісовий

Живий надґрунтовий покрив – Чорниця.

Тимчасова пробна площа №3 закладена в Золотинському лісництві філії "Висоцьке ЛГ" кв.9 вид. 6 в насадженні з головною породою сосною звичайною на площі 0,5 га (50x100м)

Склад насадження – 10Сз

Вік – 53 роки

Висота – 20,4 м

Діаметр – 21,2 см

Клас бонітету – I

Повнота – 0,73

Запас деревини на 1 га – 266 м³

Тип лісу – В₂

Кількість дерев сосни на 1 га – 764 шт.

Рельєф – рівнинний

Грунт – Сірий лісовий

Живий надґрунтовий покрив – відсутній.

Тимчасова пробна площа №4 закладена в Золотинському лісництві філії "Висоцьке ЛГ" кв.10 вид. 3 в насадженні з головною породою сосною звичайною на площі 0,5 га (50x100м)

Склад насадження – 10Сз

Вік – 53 роки

Висота – 19,8 м

Діаметр – 22,1 см

Клас бонітету – I

Повнота – 0,8

Запас деревини на 1 га – 285 м³

Тип лісу – В₃

Кількість дерев сосни на 1 га – 810 шт.

Рельєф – рівнинний

Ґрунт – Сірий лісовий

Живий надґрунтовий покрив – чорниця.

Тимчасова пробна площа №5 закладена в Золотинському лісництві філії "Висоцьке ЛГ" кв.16 вид. 5 в насадженні з головною породою сосною звичайною на площі 0,5 га (50х100м)

Склад насадження – 10Сз

Вік – 77 років

Висота – 28,5 м

Діаметр – 29,5 см

Клас бонітету – I

Повнота – 0,56

Запас деревини на 1 га – 380 м³

Тип лісу – В₃

Кількість дерев сосни на 1 га – 450 шт.

Рельєф – рівнинний

Ґрунт – Сірий лісовий

Підріст – дуб звичайний, крушина ламка, горобина звичайна

Живий надґрунтовий покрив – чорниця.

Тимчасова пробна площа №6 закладена в Золотинському лісництві філії "Висоцьке ЛГ" кв.14 вид. 7 в насадженні з головною породою сосною звичайною на площі 0,5 га (50х100м)

Склад насадження – 10Сз

Вік – 74 роки

Висота – 28 м

Діаметр – 32 см

Клас бонітету – Іа

Повнота – 0,75

Запас деревини на 1 га – 350 м³

Тип лісу – В₁

Кількість дерев сосни на 1 га – 460 шт.

Рельєф – рівнинний

Ґрунт – Сірий лісовий

Живий надґрунтовий покрив – відсутній.

Загальна характеристика тимчасових пробних площ

№ Пробної площі	Квартал	Виділ	Площа (га)	Розмір (м)	Склад насаджень	Вік (років)	Висота (м)	Діаметр (см)	Клас бонітету	Повнота	Запас деревини на 1 га (м³)	Тип лісу	Кількість дерев сосни на 1 га (шт.)	Живий надґрунтовий покрив	Підріст
1	7	13	0,4	50x80	10Сз	24	8	14	III	0,98	99	A2	1500	відсутній	-
2	9	12	0,5	50x100	10Сз	26	9	13	III	0,95	102	B3	1700	Чорниця	-
3	9	6	0,5	50x100	10Сз	57	20,4	21,2	I	0,73	266	B2	764	відсутній	-
4	10	3	0,5	50x100	10Сз	53	19,8	22,1	I	0,8	285	B3	810	чорниця	-
5	16	5	0,5	50x100	10Сз	77	28,5	29,5	I	0,56	380	B3	450	чорниця	дуб звичайний, крушина ламка, горобина звичайна
6	14	7	0,5	50x100	10Сз	74	28	32	Ia	0,75	350	B1	460	відсутній	-